

Ema MIKULOVÁ: (Ne)receptia princípu sebaurčenia v rozhodovacej činnosti Európskeho súdu pre ľudské práva

---

Abstrakt

Predmetný článok analyzuje spôsob prepisu rodu trans osôb na báze princípu sebaurčenia a jeho vzťah s judikatúrou Európskeho súdu pre ľudské práva ako poprednou súdnou autoritou v oblasti ľudských práv. V úvodnej časti príspevku stručne definujeme, čo rozumieme pod princípom sebaurčenia a popisujeme zrejmu inklináciu k presadzovaniu tohto princípu zo strany ľudsko-právne relevantných autorít. (Ne)receptiu princípu sebaurčenia demonštrujeme na analýze troch kľúčových rozhodnutí týkajúcich sa najvypuklejších požiadaviek kladených na prepis rodu trans osôb, ktorými sa ESLP zaoberal. Konštatujeme, že týmito rozhodnutiami Súd síce prispel k zlepšeniu stavu ochrany práv trans osôb, avšak k tomu, aby explicitne judikoval princíp sebaurčenia, je ešte dlhá cesta. Súdu sa totiž nepodarilo postaviť mimo voľnej úvahy štátov ani len všetky patologizačné požiadavky a požiadavku núteného rozvodu, čo považujeme za problematické. Záverom vyjadrujeme presvedčenie, že pre zrovnoprávnenie trans osôb so zvyškom populácie by bolo najvhodnejšie, aby sa s využitím argumentov prezentovaných v analyzovaných rozhodnutiach k princípu sebaurčenia vo svojej rozhodovacej činnosti priblížil v čo najväčšej miere.

Abstract

The present article examines the method of gender reassignment of trans persons based on the principle of self-determination and its relationship with the jurisprudence of the European Court of Human Rights, the leading judicial authority in the field of human rights. In the introductory part of the paper, we briefly define what we mean by the principle of self-determination and describe the apparent inclination towards the enforcement of this principle by human rights authorities. We demonstrate the (non-)reception of the principle of self-determination through an analysis of three key decisions concerning the most prominent requirements placed on the gender reassignment of trans persons that the ECtHR has dealt with. We note that while these decisions have contributed to an improvement of the state of protection of trans rights, the Court does still fall short of explicitly adjudicating the principle of self-determination. In fact, the Court has failed to narrow the margin of appreciation enjoyed by the states in the issue of all of the pathologizing requirements and the requirement of forced divorce, which we find problematic. In the final part of the paper, we express our belief that the most appropriate way to equalize the rights of trans persons with the rest of the population would be for the Court to use the arguments presented in the decisions analyzed to approach the principle of self-determination as closely as possible in its decision-making.

Kľúčové slová: Princíp sebaurčenia, Európsky súd pre ľudské práva, trans osoby, prepis rodu, právne uznanie

Key words: Self-determination principle, European Court of Human Rights, trans persons, gender reassignment, legal gender recognition

Autorka:

Bc. Ema Mikulová
Študentka 5. ročníka
Právnická fakulta
Univerzita Komenského v Bratislave
Šafárikovo nám. č. 6
811 00 Bratislava
Slovenská republika
mikulova113@uniba.sk

Úvod

Trans osoby¹ si prešli v histórii najrôznejšími prístupmi k ich existencii. Keď sa začali o trans osoby zaujímať odborníci z oblasti medicíny v polovici 19. storočia, bola transrodovosť spočiatku vnímaná ako patológia. Práve narušanie typicky binárnych rodových noriem (napr. prostredníctvom tzv. *cross dressing*², ktoré sa v tom období stávalo čoraz viditeľnejšie), bolo z pohľadu lekárov spočiatku posudzované ako psychosexuálna porucha.³ V neskoršom období sa však tento pohľad zmenil, napr. aj v práci Magnusa Hirschfelda, ktorý tvrdil, že tieto osoby netrpia žiadnou psychickou poruchou.⁴

Tak, ako sa menilo nazeranie na trans osoby v medicíne, mení sa aj nazeranie na trans osoby v spoločnosti. Spolu s väčším spoločenským uznaním sa vyvíja aj právna úprava prepisu rodu smerom k odstraňovaniu požiadaviek, ktoré by mohli tvoriť prekážku zavŕšenia právnej tranzície⁵. Tento vývoj smeruje práve k princípu sebaurčenia, čo je pomerne nedávno uplatňovaný⁶ spôsob prepisu rodu, ktorý je založený na odstránení podmienok ako je napr. povinná psychiatrická diagnóza, sterilizácia či kastrácia, alebo povinný rozvod a pod. – teda v skratke, akýchkoľvek invazívnych, medicínskych či iných, nadbytočných podmienok. Prepis rodu⁷ sa tak na báze tohto princípu uskutočňuje na základe vyhlásenia pred administratívnou alebo súdnou autoritou, vďaka čomu je označovaný za najviac rešpektujúci práva trans ľudí.⁸ Je potrebné poznamenať, že krajiny, v ktorých je prepis rodu budovaný prevažne na báze princípu sebaurčenia, majú v právnych úpravách zavedené rôzne podmienky a svojou úpravou

¹ „Trans osoby“ alebo „trans ľudia“ v kontexte tohto článku budeme používať ako pojem zahŕňajúci transrodové, transgender a transsexuálne osoby, teda ako strešný pojem, ktorý označuje osoby, ktoré nevnímajú svoju prežívanú rodovú identitu ako tú, ktorú by mali podľa spoločenských očakávaní spĺňať na základe pohlavia im prideleného pri narodení. Vychádzame tak z terminológie podľa METENKANYČ, Olexij Mychajlovýč. Nútená kastrácia ako povinná podmienka pri prepise rodu v podmienkach Slovenskej republiky. In *COMENIUS Časopis*, 2/2021, s. 7. [Cit.16.11.2023]. Dostupné na: <https://comeniuscasopis.flaw.uniba.sk/2022/01/10/comenius-casopis-2-2021/>; prípadne aj GONZALEZ-SALZBERG, Damian A. The Accepted Transsexual and the Absent Transgender: A Queer Reading of the Regulation of Sex/Gender by the European Court of Human Rights. In *American University International Law Review*. Volume 29, Issue 4, 2014, s. 801. [Cit.16.11.2023]. Dostupné na: <https://digitalcommons.wcl.american.edu/cgi/viewcontent.cgi?article=1823&context=auilr>.; podobne aj RAKOVÁ, Karin: Tranzícia a jej vplyv na rodinnoprávne vzťahy transrodových osôb. In: *Projustice*, zverejnené dňa 14.11.2022, s. 1-9. [Cit.16.11.2023]. Dostupné na internete: <https://www.projustice.sk/obcianske-pravo/tranzicia-a-jej-vplyv-na-rodinnopravne-vztahy-transrodovych-osob>.

² O *cross dressing* ide vtedy, keď sa osoba oblieka tak, ako spoločnosť pripisuje obliekaniu osobe opačného pohlavia.

³ BEEMYN, Genny. A Presence in the Past: A Transgender Historiography. In *Journal of Women's History*, Vol. 25, Number 4, Winter 2013, The Johns Hopkins University Press. s. 113, 114. [Cit.16.11.2023]. Dostupné na: https://transreads.org/wp-content/uploads/2019/06/2019-06-20_5d0b8d279b825_genny-beemy-n-a-presence-in-the-past-a-transgender-historiography-1.pdf.

⁴ HIRSCHFELD, Magnus. *The Transvestites: The Erotic Drive to Cross Dress*. (Part One of Three Parts). 1910, 944 s. Preložené Lombardi-Nash, Michael. 1991, 2020. Urania Manuscripts. [Cit.16.11.2023] Dostupné na: https://transreads.org/wp-content/uploads/2022/08/2022-08-12_62f6791d32d2c_TheTransvestites.pdf.

⁵ Právnu tranzíciu alebo aj len tranzíciu v článku rozumieme proces prepisu rodu. Vychádzame tak čiastočne aj z terminológie podľa METENKANYČ, Olexij Mychajlovýč. Princíp sebaurčenia ako model prístupu k trans ľuďom pri prepise rodu. In *Historia et theoria iuris*, 2022, roč. 14, č. 1, s. 93. [Cit.16.11.2023]. Dostupné na: https://www.flaw.uniba.sk/fileadmin/praf/HTI_2022-I.pdf

⁶ Argentína sa v roku 2012 stala prvou krajinou, ktorá zaviedla prepis rodu založený na princípe sebaurčenia. SZYDLOWSKI, Maciej. Gender recognition and the rights to health and health care: Applying the principle of self-determination to transgender people. In *International Journal of Transgenderism*, Vol. 17, Issue 3-4, 2016. s. 206-207. [Cit.16.11.2023]. Dostupné na: https://transreads.org/wp-content/uploads/2022/02/2022-02-06_61fff9987ffd7_genderrecognitionandtherightstohealthcareapplyingtheprincipleofselfdeterminationtotransgenderpeoplemaciej_szydowski2016.pdf; Rovnako aj KÖHLER, Richard - EHRT, Julia. Legal Gender Recognition in Europe. Toolkit. In *Transgender Europe*, November 2016, s. 66. [Cit.16.11.2023]. Dostupné na: <https://tgeu.org/wp-content/uploads/2017/02/Toolkit16LR.pdf>.

⁷ „Prepis rodu“ alebo „zmena právneho pohlavia“ v článku budeme používať namiesto slovného spojenia „zmena pohlavia“, nakoľko z geneticko-biologického hľadiska nie je možné pohlavie zmeniť (gonozómy XX a XY nezmeníme). V terminológii vychádzame z METENKANYČ, Olexij Mychajlovýč. Nútená kastrácia ako povinná podmienka pri prepise rodu v podmienkach Slovenskej republiky. [online]. In *COMENIUS Časopis*, 2/2021, s. 9-10. [Cit.16.11.2023]. Dostupné na: <https://comeniuscasopis.flaw.uniba.sk/2022/01/10/comenius-casopis-2-2021/>.

⁸ METENKANYČ, Olexij Mychajlovýč. Princíp sebaurčenia ako model prístupu k trans ľuďom pri prepise rodu. In *Historia et theoria iuris*, 2022, roč. 14, č. 1, s. 92. [Cit.16.11.2023]. Dostupné na: https://www.flaw.uniba.sk/fileadmin/praf/HTI_2022-I.pdf.

sa častokrát líšia. Vo všetkých z nich však tento prístup ideovo spočíva v presunutí ťažiska rozhodovania o sebe samom na samotného jednotlivca.⁹

Tento prístup postupne začína vo svojej judikatúre odrážať aj Európsky súd pre ľudské práva¹⁰, ale aj to nie je možné konštatovať absolútne, ako budeme ďalej demonštrovať. Najskôr si však princíp sebaurčenia terminologicky vymedzíme a budeme sa venovať aj tomu, ako ho reflektujú aktéri na medzinárodnej, či európskej úrovni. Z aktérov na európskej úrovni sa zameriame na ESLP a jeho judikatúru, ktorá v tomto aspekte prešla dynamickým vývojom. Osobitne sa však budeme venovať rozhodnutiam *A.P., Garçon, Nicot proti Francúzsku, X a Y proti Rumunsku a Hämäläinen proti Fínsku*, v ktorých sa ESLP venoval tým najvypuklejším požiadavkám kladeným na prepis rodu trans osôb. Prostredníctvom analýzy a zhodnotenia daných rozhodnutí a argumentov v nich použitých sa záverom zamyslíme, nakoľko je možné v judikatúre ESLP vidieť približovanie k princípu sebaurčenia. Síce sa v niektorých kruhoch Súdu vyčíta prílišný súdny aktivizmus v problematike práv trans osôb, nepovažujeme túto námietku za úplne opodstatnenú, nakoľko prostredníctvom svojej judikatúry odstránil len niektoré patologizačné požiadavky, a teda od reflektovania princípu sebaurčenia má štrasburský súd ešte ďaleko.

1. Princíp sebaurčenia

Pod princípom sebaurčenia v článku rozumieme jeden z viacerých prístupov, ako štáty pristupujú k právnej úprave prepisu rodu. Spočíva v procese, pri ktorom trans osoba požiada o prepis rodu prostredníctvom písomného či ústneho vyhlásenia, alebo podaním žiadosti na príslušnej inštitúcii. Tento proces vo všeobecnosti prebieha bez splnenia požiadaviek ako je diagnóza psychiatrickej poruchy či zásah tretej osoby; medicínsky zásah, chirurgický zákrok, sterilizácia; či povinný rozvod.¹¹ Vďaka odstráneniu dodatočných požiadaviek je tento spôsob prepisu rodu ústretovým a prístupným pre trans osoby.¹² Pre mnohých má však tento spôsob prepisu rodu aj dôležitú symboliku. Predstavuje uznanie, že samy trans osoby sú strojom svojej rodovej identity a nikto iný nie je oprávnený do ich rozhodnutí o tak intímnej oblasti, akou je každého rodová identita, zasahovať.¹³ Je totiž založený na myšlienke, že jednotliviec sám vie najlepšie rozhodovať o sebe a svojej rodovej identite - teda o tom, kým vlastne je, bez ohľadu na to, či jeho rodová identita spĺňa spoločenské normy, alebo nie. Preto by prepis rodu nemal podliehať žiadnym názorom tretej osoby (napr. medicínskeho profesionála) či dodatočným požiadavkám zo strany štátu (napr. povinný rozvod).¹⁴ Je totiž známe, že síce niektoré trans osoby majú záujem podstúpiť najrôznejšie zmeny svojho tela (či už chirurgické, hormonálne,...), aby tak zodpovedalo sociálne konštruovanému obrazu toho, ako vyzerá nimi

⁹ VAN DEN BRINK, Marjolein – DUNNE, Peter. *Trans and intersex equality rights in Europe – a comparative analysis*. Luxembourg: Publications Office of the European Union, 2018, s. 59. [Cit. 16.11.2023]. Dostupné na: <https://op.europa.eu/en/publication-detail/-/publication/f63460ca-ebac-11e8-b690-01aa75ed71a1/language-en>.

¹⁰ V článku budeme synonymicky používať aj slová „ESLP“, „Súd“ alebo „súd“.

¹¹ European Commission. *Legal Gender Recognition in the EU: The Journeys of Trans People Towards Full Equality*. Luxembourg: Publications Office of the European Union, 2020, s. 111. [Cit.15.11.2023]. Dostupné na: <https://op.europa.eu/en/publication-detail/-/publication/7341d588-ddd8-11ea-adf7-01aa75ed71a1/language-en>.

¹² Steering Committee on Anti-Discrimination, Diversity and Inclusion (CDADI). Thematic Report on Legal Gender Recognition in Europe. First Thematic Implementation Review Report on Recommendation CM/Rec(2010)5. In *Council of Europe*, June 2022, s. 32. [Cit.15.11.2023]. Dostupné na <https://rm.coe.int/thematic-report-on-legal-gender-recognition-in-europe-2022/1680a729b3>.

¹³ VAN DEN BRINK, Marjolein – DUNNE, Peter. *Trans and intersex equality rights in Europe – a comparative analysis*. Luxembourg: Publications Office of the European Union, 2018, s. 59. [Cit.15.11.2023]. Dostupné na: <https://op.europa.eu/en/publication-detail/-/publication/f63460ca-ebac-11e8-b690-01aa75ed71a1/language-en>.

¹⁴ METENKANYČ, Olexij Mychajlovyč. Princíp sebaurčenia ako model prístupu k trans ľuďom pri prepise rodu. In *Historia et theoria iuris*, 2022, roč. 14, č. 1, s. 95. [Cit.15.11.2023]. Dostupné na: https://www.flaw.uniba.sk/fileadmin/praf/HTI_2022-1.pdf.

preferovaný rod, avšak mnohé trans osoby po zmenách svojho tela netúžia.¹⁵ Prostredníctvom prepisu rodu len hľadajú právne zosúladienie svojej prežívanej rodovej identity s tým, aké pohlavie im bolo pridelené pri narodení¹⁶.

Tento spôsob prepisu rodu však nie je len teoretickým konceptom, ale je súčasťou právneho poriadku už 11 krajín Rady Európy. Ide konkrétne o Belgicko, Dánsko, Fínsko, Island, Írsko, Luxembursko, Malta, Nórsko, Portugalsko, Španielsko a Švajčiarsko.¹⁷ Je potrebné podotknúť, že žiadna z týchto krajín nemá v právnej úprave zavedený prepis rodu na báze „plného“ princípu sebaurčenia, nakoľko majú zavedené rôzne dodatočné limitácie (ako je napríklad pomerne rozšírená podmienka veku).¹⁸ Ich právne úpravy sa navzájom týmito dodatočnými podmienkami líšia, ale všetkým sa podarilo odstrániť patologizačné požiadavky a podmienku núteného rozvodu.¹⁹

Princíp sebaurčenia je okrem toho presadzovaný aj v rôznych medzinárodnoprávných dokumentoch. Spomedzi mnohých je potrebné spomenúť najmä Yogyakartaťské princípy, ktoré sú dielom odborníkov z ľudskoprávnej oblasti.²⁰ Vznikli ako reakcia na nedostatočné zaistenie efektívnej ochrany pred diskrimináciou založenou na sexuálnej orientácii a rodovej identite zo strany štátov OSN.²¹ Považujeme ich za dôležitý a vplyvný dokument aj napriek svojej právnej nezáväznosti, nakoľko ich vo svojich výstupoch zmieňujú relevantné orgány OSN, Rady Európy a aj Európskej Únie.²²

Kľúčovým princípom je Princíp č. 3 (Právo na uznanie pred zákonom)²³, podľa ktorého štáty by mali garantovať všetky legislatívne, administratívne a iné opatrenia, ktoré budú nevyhnutné na plné rešpektovanie a právne uznanie vlastnej rodovej identity každého človeka. Pri tomto princípe sa ďalej uvádza aj povinnosť nepodmieňovať právne uznanie podstupením lekárskeho procedúr, teda presadzujú úplnú depatologizáciu²⁴ prepisu rodu. Prepisu rodu by zároveň nemalo brániť existujúce manželstvo či rodičovstvo, čím odsudzujú požiadavku

¹⁵ European Commission. *Legal Gender Recognition in the EU: The Journeys of Trans People Towards Full Equality*. Luxembourg: Publications Office of the European Union, 2020, s. 8. [Cit.15.11.2023]. Dostupné na: <https://op.europa.eu/en/publication-detail/-/publication/7341d588-ddd8-11ea-adf7-01aa75ed71a1/language-en>.

¹⁶ Pohlavie pridelené pri narodení vyplýva z biologického poňatia (podľa vzhľadu externej anatómie), zatiaľ čo rod v článku chápeme ako sociálne konštruované roly, správanie a atribúty, ktoré spoločnosť priradzuje mužom a ženám. Pri týchto definíciách vychádzame z European Commission. *Legal Gender Recognition in the EU: The Journeys of Trans People Towards Full Equality*. Luxembourg: Publications Office of the European Union, 2020, s. 5-7. Dostupné na: <https://op.europa.eu/en/publication-detail/-/publication/7341d588-ddd8-11ea-adf7-01aa75ed71a1/language-en>.

¹⁷ Trans Rights Map. Europe & Central Asia 2023. Trans Rights Index Europe & Central Asia 2023. In *TGEU.org*. Dostupné na: <https://transrightsmap.tgeu.org/index>.

¹⁸ Napr. v Belgicku je prepis rodu na báze princípu sebaurčenia dostupný od 16. roku veku osoby. Viac na KÖHLER, R. Self-determination models in Europe. Practical Experiences. In *Transgender Europe*, november 2022, s. 16-17. [Cit.25.11.2023]. Dostupné na: <https://tgeu.org/wp-content/uploads/2022/11/tgeu-self-determination-models-in-europe-2022-en.pdf>.

¹⁹ Trans Rights Map. Europe & Central Asia 2023. Trans Rights Index Europe & Central Asia 2023. In *TGEU.org*. Dostupné na: <https://transrightsmap.tgeu.org/index>.

²⁰ CANNOOT, Pieter. The Limits to Gender Self-determination in a Stereotyped Legal System. Lessons from the Belgian Gender Recognition Act. In E. BREMS, Eva – CANNOOT, Pieter – MOONEN, Toon (Eds.). *Protecting Trans Rights in the Age of Gender Self-Determination*. Cambridge : Intersentia. 2020, s. 24. [Cit.15.11.2023]. Dostupné na: <https://core.ac.uk/download/pdf/334787445.pdf>.

²¹ Viac na About the Yogyakarta Principles. In *The Yogyakarta principles*. [Cit. 15.11.2023]. Dostupné na: <http://yogyakartaprinciples.org/principles-en/about-the-yogyakarta-principles/>.

²² METENKANYČ, Olexij Mychajlovyč. Princíp sebaurčenia ako model prístupu k trans ľuďom pri prepise rodu. In *Historia et theoria iuris*, 2022, roč. 14, č. 1, s. 96. [Cit. 15.11.2023]. Dostupné na: https://www.flaw.uniba.sk/fileadmin/praf/HTI_2022-I.pdf.

²³ Dialógy v EÚ: *Jogjakartské princípy*. Bratislava: Úrad vlády Slovenskej republiky, 2011, s. 14. ISBN 978-80-8106-037-3. Dostupné na: https://www.vlada.gov.sk/data/att/1829_subor.pdf.

²⁴ Pod depatologizáciou v článku rozumieme odstraňovanie povinných medicínskych (či patologizačných) podmienok pred prepisom rodu, ako je napríklad psychiatrická diagnóza rodovej dysforie, poruchy rodovej identity alebo transsexualita; sterilizácia či kastrácia; hormonálna liečba; povinné chirurgické zákroky na priblíženie sa k preferovanému rodu a pod. Zároveň to však neznamená, že ak trans osoba chce podstúpiť tieto zákroky, aby sa tak čo najviac priblížila k preferovanému rodu, nebude mať k nim prístup, práve naopak.

povinného rozvodu či rozluky.²⁵ Tento princíp bol ďalej rozpracovaný v YP+10, konkrétne v Princípe č. 31 (Právo na právne uznanie)²⁶. V ňom odborníci volajú po tom, aby štáty zabezpečili prístup k rýchlemu, transparentnému a prístupnému mechanizmu na zmenu mena (zahŕňajúc rodovo neutrálne mená), založeného na princípe sebaurčenia osoby, čím priamo presadzujú sebaidentifikačný model.²⁷

Relevantným v týchto súvislostiach je aj Nezávislý expert na ochranu pred násilím a diskrimináciou na základe sexuálnej orientácie a rodovej identity.²⁸ Nezávislý expert vyjadril v odporúčaní z roku 2021²⁹ požiadavku, aby štáty odmietli prijatie akýchkoľvek opatrení, ktoré by vytvárali prekážku v prepise rodu alebo robili prepis rodu nemožným. Zároveň zdôraznil, že ich pozitívny záväzok z tohto odporúčania spočíva v prijatí legislatívnych opatrení, ako napríklad proces prepisu rodu na báze princípu sebaurčenia.³⁰

Podstatným medzinárodnoprávnym dokumentom je aj Rezolúcia Parlamentného zhromaždenia Rady Európy 2048 (2015) s názvom Diskriminácia namierená proti transrodovým ľuďom v Európe, kde členské štáty žiada, aby zrušili požiadavku sterilizácie a akúkoľvek povinnú liečbu, tak isto ako aj psychiatrickú diagnózu, ako požiadavky na uznanie rodovej identity jednotlivca v právnej úprave upravujúcej proces zmeny mena a rodu (bod 6.2.2), čím sa priklonilo k plnému modelu sebaurčenia.³¹ Na tomto mieste je možné ešte spomenúť Komiséra pre ľudské práva Rady Európy, ktorý sa vo svojej činnosti tiež prihlásil k Yogyakartaťským princípom.³²

Z vyššie uvedeného je zjavné, že kľúčové ľudsko-právne orgány na globálnej, ale i európskej úrovni postupne intenzívnejšie zdôrazňujú potrebu zavádzania takých právnych úprav, ktoré neobsahujú nadbytočné požiadavky kladené na prepis rodu a sú viac budované na báze princípu sebaurčenia. Zmienené medzinárodnoprávne „zakotvenie“ tohto princípu je však vykonané predovšetkým prostredníctvom *soft law*³³ dokumentov.³⁴ Istý posun môžeme v poslednom období vidieť aj v judikatúre Európskeho súdu pre ľudské práva, ktorá je pre

²⁵ Dialógy v EÚ: *Jogjakartské princípy*. Bratislava: Úrad vlády Slovenskej republiky, 2011, s. 14. ISBN 978-80-8106-037-3. Dostupné na: https://www.vlada.gov.sk/data/att/1829_subor.pdf.

²⁶ The Yogyakarta Principles plus 10, Additional principles and state obligations on the application of international human rights law in relation to sexual orientation, gender identity, gender expression and sex characteristics to complement the yogyakarta principles. Prijaté 10. novembra 2017, s. 9. [Cit.15.11.2023]. Dostupné na: http://yogyakartaprinciples.org/wp-content/uploads/2017/11/A5_yogyakartaWEB-2.pdf.

²⁷ Ibid.

²⁸ Nezávislému expertovi bol udelený mandát na základe Rezolúcie z roku 2016 Ochrana pred násilím a diskrimináciou na základe na sexuálnej orientácie a rodovej identity. Viac na Human Rights Council. Resolution: Protection against violence and discrimination based on sexual orientation and gender identity. Prijatá dňa 30. júna 2016 (A/HRC/RES/32/2). [Cit.15.11.2023]. Dostupné na: <https://documents-dds-ny.un.org/doc/UNDOC/GEN/G16/154/15/PDF/G1615415.pdf?OpenElement>.

²⁹ Human Rights Council. (2021). Report of the Independent Expert on protection against violence and discrimination based on sexual orientation and gender identity: The law of inclusion, A/HRC/47/27.

³⁰ Ibid, bod 36.

³¹ Parliamentary Assembly. Resolution 2048 (2015) Discrimination against transgender people in Europe. [Cit.15.11.2023]. Dostupné na: <http://assembly.coe.int/nw/xml/xref/xref-xml2html-en.asp?fileid=21736>.

³² Council of Europe publishing. Discrimination on grounds of sexual orientation and gender identity in Europe 2nd edition. September 2011, s. 11. ISBN 978-92-871-7257-0. [Cit.15.11.2023]. Dostupné na: https://www.coe.int/t/commissioner/source/lgbt/lgbtstudy2011_en.pdf.

³³ *Soft-law* dokumenty síce nie sú pre štáty záväzné, štáty by ich však mali vo svojich právnych poriadkoch reflektovať, nakoľko sa o mnohé z nich vo svojej argumentácii opiera aj EŠLP, ktorého rozhodnutia sú pre členské štáty záväzné. Viac na CANNOOT, Pieter. The pathologisation of trans* persons in the ECtHR's case law on legal gender recognition. In *Netherlands Quarterly of Human Rights*, Vol. 37, No. 1, 2019, s. 28. [Cit.04.01.2024]. Dostupné na: <https://journals.sagepub.com/doi/pdf/10.1177/0924051918820984>.

³⁴ METENKANYČ, Olexij Mychajlovych. Princíp sebaurčenia ako model prístupu k trans ľuďom pri prepise rodu. In *Historia et theoria iuris*, 2022, roč. 14, č. 1, s. 96. [Cit.16.11.2023]. Dostupné na: https://www.flaw.uniba.sk/fileadmin/praf/HTI_2022-1.pdf

európske podmienky relevantná vďaka judikovaniu zásadných ľudsko-právnych postojov, čo demonštrujeme aj v ďalšej časti.³⁵

2. Relevantná judikatúra ESĽP v oblasti práv trans osôb

Okrem už spomenutých orgánov je v oblasti práv trans osôb azda najvýraznejším hlasom Európsky súd pre ľudské práva, nakoľko sa zaoberal najväčším množstvom prípadov týkajúcich sa tejto problematiky.³⁶ Súd sa zároveň vytvorením minimálneho ľudsko-právneho štandardu vo svojej judikatúre zaslúžil o poskytnutie právnej ochrany trans osobám tam, kde tak národné právne úpravy neurobili.³⁷

Otázkou uznania rodovej identity sa ESĽP zaoberal už zhruba od 80. rokov 20. storočia, pričom najskôr zaujímal veľmi zdržanlivý postoj.³⁸ V rozhodnutí *Rees proti Spojenému kráľovstvu*³⁹ z roku 1986 judikoval, že štát nemá žiaden pozitívny záväzok voči osobe v oblasti zabezpečenia možnosti úradnej zmeny právneho pohlavia v rodnom liste.⁴⁰ Za relevantný považoval argument predložený Spojeným kráľovstvom, ktoré hovorilo o dôležitosti nezmeniteľnosti informácií obsiahnutých v rodnom liste osoby, nakoľko obsahujú „historické fakty“, ktoré boli vo vtedajšej legislatíve dôležité pre otázky dedenia a rozdelenia majetku.⁴¹ V neskoršom rozhodnutí *Cossey proti Spojenému kráľovstvu*⁴² prišiel k podobným záverom ako v *Rees proti Spojenému kráľovstvu*, nakoľko nenašiel skutkové alebo iné okolnosti, ktoré by ho mohli viesť k odlišným záverom.⁴³

Zmena v prístupe súdu k právam trans osôb čiastočne nastala v rozhodnutí *B. proti Francúzsku*⁴⁴, kde ESĽP konštatoval, že absolútne odmietanie uznania preferovaného pohlavia je porušením článku 8, avšak súd týmto nekonštatoval výslovné právo jednotlivca na uznanie rodovej identity.⁴⁵ Inými slovami, osoba na základe tohto rozhodnutia mohla požadovať zmenu údajov o pohlaví, ale nie vo všetkých úradných dokumentoch.⁴⁶

³⁵ Ibid, s. 101.

³⁶ Okrem ESĽP sa k určitému aspektu práv trans osôb vyjadruje aj Súdny dvor Európskej Únie, ale v tomto článku sa mu nebudeme bližšie venovať. Viac na GONZALEZ-SALZBERG, Damian A. The Accepted Transsexual and the Absent Transgender: A Queer Reading of the Regulation of Sex/Gender by the European Court of Human Rights. In *American University International Law Review*. [online]. Volume 29, Issue 4, 2014, s. 801. [Cit.16.11.2023]. Dostupné na: <https://digitalcommons.wcl.american.edu/cgi/viewcontent.cgi?article=1823&context=auilr>.

³⁷ Konkrétne napr. v rozhodnutí ESĽP vo veci Christine Goodwin proti Spojenému kráľovstvu zo dňa 11. júla 2002, č. sťažnosti 28957/95.

³⁸ DUŠKOVÁ, Šárka: Pohlaví jako věc veřejná. Právo na uznání pohlavní identity trans lidí. In: ŠIMÁČKOVÁ, Kateřina, HAVELKOVÁ, Barbara, ŠPONDROVÁ, Pavla (eds.): *Mužské právo. Jsou právní pravidla neutrální?* Praha: Wolters Kluwer ČR, 2020, s. 966; European Court of Human Rights. *Factsheet - Gender identity issues*. Press Unit, 2022, s. 1. [cit.10.11.2023]. Dostupné na: https://www.echr.coe.int/documents/d/echr/fs_gender_identity_eng.

³⁹ Rozhodnutie ESĽP vo veci Rees proti Spojenému Kráľovstvu zo dňa 17. októbra 1986, č. sťažnosti 9532/81.

⁴⁰ HOLZER, Lena. Legal gender recognition in times of change at the European Court of Human Rights. In *ERA Forum*, Vol. 23, May 2022, s. 172. [Cit.10.11.2023]. Dostupné na: <https://link.springer.com/article/10.1007/s12027-022-00710-z#citeas>.

⁴¹ Legislatíva v 80. rokoch 20. storočia v Spojenom kráľovstve diskriminovala ženy v oblasti možností dedenia a aj samotného vlastníctva majetku. Ibid.

⁴² Rozhodnutie ESĽP vo veci Cossey proti Spojenému kráľovstvu zo dňa 27. septembra 1990, č. sťažnosti 10843/84.

⁴³ European Court of Human Rights. *Factsheet - Gender identity issues*. Press Unit, 2022, s. 1. [cit.12.11.2023]. Dostupné na: https://www.echr.coe.int/documents/d/echr/fs_gender_identity_eng.

⁴⁴ Rozhodnutie ESĽP vo veci B proti Francúzsku z 25. marca 1992, č. sťažnosti 13343/87.

⁴⁵ VAN DEN BRINK, Marjolein – DUNNE, Peter. *Trans and intersex equality rights in Europe – a comparative analysis*. Luxembourg: Publications Office of the European Union, 2018, s. 41. Dostupné na: <https://op.europa.eu/en/publication-detail/-/publication/f63460ca-ebac-11e8-b690-01aa75ed71a1/language-en>.

⁴⁶ Ibid. Pozri aj DUŠKOVÁ, Šárka. Pohlaví jako věc veřejná. Právo na uznání pohlavní identity trans lidí. In: ŠIMÁČKOVÁ, Kateřina, HAVELKOVÁ, Barbara, ŠPONDROVÁ, Pavla (eds.): *Mužské právo. Jsou právní pravidla neutrální?* S. 967. Rovnako aj HOLZER, Lena. Legal gender recognition in times of change at the European Court of Human Rights. In *ERA Forum*, Vol. 23, May 2022, s. 173. [Cit.10.11.2023]. Dostupné na: <https://link.springer.com/article/10.1007/s12027-022-00710-z#citeas>.

Súd konštatoval právo na uznanie rodovej identity zo strany štátu až v prelomovom rozhodnutí *Christine Goodwin proti Spojenému kráľovstvu*⁴⁷, kde prehodnotil svoje predchádzajúce postoje a uviedol, že rovnováha medzi záujmami sťažovateľky a záujmami štátu sa v tomto prípade už naklonila k sťažovateľke, a teda záležitosť právneho uznania prepisu rodu (teda či štát uzná, alebo neuzná prepis rodu) už nespadá do oblasti, kde môže štát aplikovať svoju voľnú úvahu (okrem podmienok, ktorými sa prepis rodu spravuje⁴⁸).⁴⁹ Súd tak judikoval, že každý má právo na uznanie prepisu svojho rodu a zároveň štát má pozitívny záväzok zabezpečiť možnosť reálneho vykonania tohto práva.⁵⁰ Obrat vo svojej judikatúre súd odôvodnil najmä jasným a nespochybniteľným trendom smerujúcim k väčšej spoločenskej akceptácii transsexuálov a celkovo k väčšej akceptácii sexuálnej identity post-operatívnych transsexuálov^{51,52} ESĽP tak napriek tomu, že uviedol, že štáty už nemajú takú širokú mieru voľnej úvahy pri uznávaní prepisu rodu, implicitne štátom ponechal stále pomerne široký priestor na uváženie, aké podmienky môžu stanovovať pre prístup k úradnému prepisu rodu.⁵³

Tento široký priestor na uváženie Súd v neskorších rozhodnutiach štátom v istých aspektoch zúžil, a to v rozhodnutiach, ktorým sa budeme venovať v ďalšej časti príspevku. Sú to rozhodnutia vo veciach *A.P., Garçon, Nicot proti Francúzsku*, *X a Y proti Rumunsku* a *Hämäläinen proti Fínsku*.

2.1 A.P., Garçon a Nicot proti Francúzsku

ESĽP sa v prelomovom rozhodnutí *A.P., Garçon a Nicot proti Francúzsku*⁵⁴ vyjadroval k sťažnostiam troch trans osôb, ktorým francúzska legislatíva v tom čase kládla pred prepisom rodu dve medicínske podmienky:

1. Dôkaz o „reálnom a pretrvávajúcom syndróme transsexualitý“ u osoby,
2. Dôkaz o „nezvratnom charaktere zmeny fyziologických charakteristík osoby“ (ktorú na účely tohto článku budeme vykladať ako „podstúpenie sterilizácie alebo zákroku, ktorý vzhľadom k svojej povahe a intenzite má za následok veľmi vysokú pravdepodobnosť neplodnosti osoby“ či skrátene aj len „sterilizácia“).⁵⁵

⁴⁷ Rozhodnutie ESĽP vo veci *Christine Goodwin proti Spojenému kráľovstvu* zo dňa 11. júla 2002, č. sťažnosti 28957/95.

⁴⁸ Do spomínaných podmienok kladeným na prepis rodu dnes patrí napr. podmienka diagnózy rodovej dysfórie, požiadavka nútenej sterilizácie, kastrácie, rozvodu, podmienka minimálneho veku, atď.

⁴⁹ CANNOOT, Pieter. The pathologisation of trans* persons in the ECtHR's case law on legal gender recognition. In *Netherlands Quarterly of Human Rights*, Vol. 37, No. 1, 2019, s. 19. [Cit 12.11.2023]. Dostupné na: <https://journals.sagepub.com/doi/pdf/10.1177/0924051918820984>.

⁵⁰ PAVLÍČKOVÁ, Zuzana. (Pokusy o) obmedzovanie právneho uznania rodu na Slovensku. In BATKA, L., RAKOVÁ, K., HORVAT, M., KISOŇOVÁ, R., ČIPKOVÁ, T. a kol., *Postavenie transrodových ľudí na Slovensku. Interdisciplinárne pohľady*, 1. vydanie. Bratislava: Univerzita Komenského v Bratislave, Právnická fakulta, 2022, s. 67. [Cit.05.11.2023]. Dostupné na: https://www.flaw.uniba.sk/uploads/media/Postavenie_transrodovych_ludi_na_Slovensku_Interdisciplinarne_pohlady.pdf.

⁵¹ V tomto rozhodnutí súd založil svoj argument na tom, že osoba už prešla operatívnou zmenou pohlavia, a teda jej prislúcha právo na zmenu právneho pohlavia, aby sa zabezpečil súlad medzi administratívnymi a právnymi postupmi (ktorými rozumeli financovanie operatívnej zmeny pohlavia štátom). Pozri § 78 rozhodnutia ESĽP vo veci *Christine Goodwin proti Spojenému kráľovstvu* zo dňa 11. júla 2002, č. sťažnosti 28957/95.

⁵² § 85 rozhodnutia ESĽP vo veci *Christine Goodwin proti Spojenému kráľovstvu* zo dňa 11. júla 2002, č. sťažnosti 28957/95.

⁵³ CANNOOT, Pieter. The pathologisation of trans* persons in the ECtHR's case law on legal gender recognition. In *Netherlands Quarterly of Human Rights*, Vol. 37, No. 1, 2019, s. 19. [Cit 13.11.2023]. Dostupné na: <https://journals.sagepub.com/doi/pdf/10.1177/0924051918820984>.

⁵⁴ Rozhodnutie ESĽP v spojených veciach *A.P., Garçon a Nicot proti Francúzsku* zo 6. apríla 2017, č. sťažností 79885/12, 52471/13 a 52596/13.

⁵⁵ Náš výklad a pomenovanie tejto podmienky vychádza z línie výkladu tejto podmienky Európskym súdom pre ľudské práva v danom rozhodnutí. Viac sa danej problematike venujeme aj v odsekoch nižšie. Viac na CANNOOT, Pieter. The pathologisation of trans* persons in the ECtHR's case law on legal gender recognition. In *Netherlands Quarterly of Human Rights*, Vol. 37, No. 1, 2019, s. 23. [Cit 30.10.2023]. Dostupné na: <https://journals.sagepub.com/doi/pdf/10.1177/0924051918820984>.

Prelomovým je rozhodnutie práve z dôvodu, že ESLP prvýkrát judikoval podmienku sterilizácie (resp. zákroku alebo liečby, ktorého výsledkom je vysoko pravdepodobne neplodnosť) ako nevyhnutnú podmienku pred právnym uznaním prepisu rodu za nesúladnú s článkom 8 Európskeho dohovoru o ľudských právach (ďalej aj len „Dohovor“ alebo „EDLP“).⁵⁶

V rozhodnutí súd uviedol, že pri stanovovaní podmienok kladených na prepisu rodu majú štáty určitý priestor pre uváženie, pričom pri stanovení, aký široký je tento priestor, je potrebné prihliadať na viaceré skutočnosti. Pokiaľ medzi štátmi nepanuje celoeurópsky konsenzus, tento priestor je širší, avšak ak vo veci ide o dôležitú súčasť existencie či identity jednotlivca, tento priestor sa zužuje.⁵⁷ V tejto veci súd skonštatoval, že štátu prislúcha len úzky priestor pre uváženie, pričom pri posudzovaní tohto priestoru odhliadol od absencie celoeurópskeho konsenzu ohľadom podmienky sterilizácie pred prepisom rodu. Je tomu tak preto, lebo centrálnou problematikou prejednávanej veci bola práve existencia a identita jednotlivca v tom zmysle, že sterilizácia sa priamo dotýka telesnej integrity osoby a zároveň sa sťažnosti týkajú rodovej identity sťažovateľov. Zvýraznil, že práve osobná autonómia je dôležitým princípom, ktorý je potrebné brať do úvahy pri interpretácii článku 8 Dohovoru.⁵⁸ Súd navyše spomenul, že nemožno opomenúť rapidný trend v odstraňovaní požiadavky sterilizácie jednotlivca v právnych poriadkoch členských štátov, pričom spomenul aj pozíciu mnohých európskych a medzinárodných aktérov (ako je napr. Parlamentné zhromaždenie Rady Európy, Komisár pre ľudské práva Rady Európy, Osobitný spravodajca OSN pre mučenie a iné kruté, neľudské alebo ponižujúce zaobchádzanie alebo trestanie, a pod.), ktorí sa zhodne zasadujú za odstránenie požiadavky sterilizácie pri prepise rodu, nakoľko ju považujú za porušujúcu ľudské práva.⁵⁹

Po zhodnotení šírky priestoru štátu pre uváženie sa ESLP v ďalšej časti rozhodnutia ubral k posudzovaniu spravodlivej rovnováhy medzi verejným záujmom a súkromným záujmom sťažovateľov.⁶⁰ Súd tu konštatoval, že osoby žiadajúce o prepis svojho rodu majú v dôsledku tejto právnej úpravy pred sebou tzv. „nemožnú dilemu“, ktorá spočíva v tom, že osoby si musia vybrať, či budú vystavení psychickému utrpeniu (ak nepodstúpia sterilizáciu, kvôli čomu im nebude sprístupnený ani prepis rodu, a teda plné uplatňovanie práva vyplývajúceho z čl. 8 EDLP), alebo fyzickému utrpeniu, ktoré pramení z podstúpenia chirurgického zákroku a rizík s ním súvisiacich.⁶¹ Inak povedané, právo osôb, ktoré chcú dosiahnuť oficiálne uznanie svojej rodovej identity, je podmienené podstúpením sterilizácie, ktorú si častokrát neprajú.⁶² Pre plné

⁵⁶ ESLP sa k podmienke sterilizácie vyjadroval už v rozhodnutí Y. Y. Proti Turecku, č. sťažnosti 14793/08 z 10. marca 2015, avšak v tomto rozhodnutí ESLP posudzoval súladnosť podmienky sterilizácie pred prístupom k chirurgickému zákroku, prostredníctvom ktorého osoba zosúladuje svoje telo so zakúšaným rodom. Takúto podmienku judikoval za nesúladnú s Dohovorom, ale k proporcionálnosti podmienky sterilizácie pred prepisom rodu sa do rozhodnutia vo veciach A.P., Garçon a Nicot proti Francúzsku ešte nevyjadril. Viac na CANNOOT, Pieter. The pathologisation of trans* persons in the ECtHR's case law on legal gender recognition. In *Netherlands Quarterly of Human Rights*, Vol. 37, No. 1, 2019, s. 20,21. [Cit. 30.10.2023]. Dostupné na: <https://journals.sagepub.com/doi/pdf/10.1177/0924051918820984>; VAN DEN BRINK, Marjolein – DUNNE, Peter. *Trans and intersex equality rights in Europe – a comparative analysis*. Luxembourg: Publications Office of the European Union, 2018, s. 42. [Cit. 30.10.2023]. Dostupné na: <https://op.europa.eu/en/publication-detail/-/publication/f63460ca-ebac-11e8-b690-01aa75ed71a1/language-en>.

⁵⁷ § 121 rozhodnutia ESLP v spojených veciach A.P., Garçon a Nicot proti Francúzsku zo 6. apríla 2017, č. sťažností 79885/12, 52471/13 a 52596/13.

⁵⁸ Ibid, § 122, § 123.

⁵⁹ Ibid, § 124, §125.

⁶⁰ Ako verejný záujem bol v rozhodnutí identifikovaný princíp nezmeniteľnosti osobného stavu a zabezpečenie spoľahlivosti a koherencie záznamov o osobnom stave. Ibid., § 132.

⁶¹ Ibid, § 132. Viac aj na METENKANYČ, Olexij Mychajlovýč. Princíp sebaurčenia ako model prístupu k trans ľuďom pri prepise rodu. In *Historia et theoria iuris*, 2022, roč. 14, č. 1, s. 93. [Cit. 31.10.2023]. Dostupné na: https://www.flaw.uniba.sk/fileadmin/praf/HTI_2022-I.pdf.

⁶² Ibid, § 126. Aj súd tu správne poznamenal, že existujú prípady, kedy nielen, že si osoby neprajú podstúpiť chirurgický zákrok takéhoto druhu, ale častokrát zo zdravotných dôvodov ho ani podstúpiť nemôžu.

uplatňovanie práva na rešpektovanie súkromného života je teda nutné ustúpiť z plného uplatňovania práva na rešpektovanie telesnej integrity jednotlivca, čím sa tieto práva vzájomne podmieňujú.⁶³ Zároveň tak nemožno považovať súhlas s vykonaním zákroku za skutočne slobodný, pokiaľ osoba, ktorá sa nepodrobí tomuto zákroku, nebude mať prístup k uznaniu svojej rodovej identity.⁶⁴ Súd teda konštatoval, že štát v danom prípade nezachoval spravodlivú rovnováhu medzi verejným záujmom a záujmami jednotlivcov a rozhodol, že došlo k porušeniu čl. 8 Dohovoru.⁶⁵

Súdu sa tak v roku 2017 podarilo postaviť mimo priestoru voľnej úvahy štátu podmienku sterilizácie pred prepisom rodu, čo predstavuje veľký a potrebný krok smerom k depatologizácii trans osôb. Pre členské štáty Rady Európy to znamená, že je ich povinnosťou zosúladiť svoju legislatívu s týmto rozhodnutím. Ak tak neurobia, môžu čeliť sťažnostiam zo strany občanov, ktoré ESĽP môže vyhodnotiť tak, že v danom prípade došlo k porušeniu Dohovoru, čo by mohlo znamenať spustenie sankčných mechanizmov voči dotknutému štátu.⁶⁶ Napriek priaznivému vplyvu rozhodnutia na práva trans osôb sú však aj oblasti, ktoré možno v tomto rozhodnutí kritizovať.

ESĽP v rozhodnutí síce odmietol jednu z patologizačných podmienok, neukončil však patologizáciu trans osôb úplne, pretože v rámci voľnej úvahy štátov ponechal možnosť podmieňovať prepis rodu aj napr. povinnou psychiatrickou diagnózou.⁶⁷ Súd v samotnom rozhodnutí *A.P., Garçon a Nicot proti Francúzsku* konštatuje, že si uvedomuje riziko stigmatizácie trans osôb, ktoré prináša povinná diagnóza transsexuality,⁶⁸ no napriek tomu túto podmienku nepostavil mimo priestoru voľnej úvahy štátu pri článku 8 Dohovoru.⁶⁹

Mohlo by sa totiž zdať, že súd postavil svoju predchádzajúcu argumentáciu primárne na fakte, že sterilizácia sa dotýka fyzickej integrity osoby.⁷⁰ Nemožno však opomenúť, že samotný súd v tom istom bode rozhodnutia spomína, že sterilizácia sa dotýka ako fyzickej integrity, tak aj rodovej identity jednotlivca.⁷¹ Nemožno preto automaticky usudzovať, že pokiaľ sa požiadavka nedotýka fyzickej integrity, nemá štát v takomto prípade zúžený priestor na uváženie. Prečo však súd v tomto rozhodnutí nevnímal podmienku povinnej diagnózy ako úzko

⁶³ Ibid, § 131.

⁶⁴ Ibid, § 130.

⁶⁵ Ibid, § 135.

⁶⁶ METEŇKANYČ, Olexij Mychajlovych. Nútená kastrácia ako povinná podmienka pri prepise rodu v podmienkach Slovenskej republiky. In *COMENIUS Časopis*, 2/2021, s. 23. [cit.31.10.2023]. Dostupné na: <https://comeniuscasopis.flaw.uniba.sk/2022/01/10/comenius-casopis-2-2021/>.

⁶⁷ CANNOOT, Pieter. A. P., Garçon and Nicot v. France: The Court Draws a Line for Trans Rights. In *Strasbourg Observers*. Zverejnené dňa 05. 05. 2017. [Cit.31.10.2023]. Dostupné na: <https://strasbourgobservers.com/2017/05/05/a-p-garcon-and-nicot-v-france-the-court-draws-a-line-for-trans-rights/>.

⁶⁸ Požiadavka psychiatrickej diagnózy transsexuality pramení z dávneho presvedčenia, že osoby, ktoré sa nestotožňujú s pohlavím im prideleným pri narodení, vybočujú z hraníc normalnosti (binárnosti), a teda sú „mentálne chorí“. Viac na GONZALEZ-SALZBERG, A. Damian. An Improved Protection for the (Mentally Ill) Trans Parent: A Queer Reading of AP, Garçon and Nicot v France. In *Modern Law Review*. Vol 81, Issue 3, May 2018, s. 534. [Cit.1.11.2023]. Dostupné na: https://onlinelibrary.wiley.com/doi/full/10.1111/1468-2230.12344?casa_token=10lyMS_XPrqAAAAA:chd3qImWVtzl8BHjScBdooE64Gsop6fdAGm1J9ZixG9WoTnNwh-3Pv6ddRy3cOkoMk6vfrZzsTfRkBa.

⁶⁹ HOLZER, Lena. Legal gender recognition in times of change at the European Court of Human Rights. In *ERA Forum*, Vol. 23. May 2022, s. 175. [Cit.1.11.2023]. Dostupné na: <https://link.springer.com/article/10.1007/s12027-022-00710-z#citeas>.

⁷⁰ CANNOOT, Pieter. The pathologisation of trans* persons in the ECtHR's case law on legal gender recognition. In *Netherlands Quarterly of Human Rights*, Vol. 37, No. 1, 2019, s. 33. [Cit 30.10.2023]. Dostupné na: <https://journals.sagepub.com/doi/pdf/10.1177/0924051918820984>.

⁷¹ § 123 a § 140 rozhodnutia ESĽP v spojených veciach *A.P., Garçon a Nicot proti Francúzsku* zo 6. apríla 2017, č. sťažností 79885/12, 52471/13 a 52596/13.

súvisiacu s identitou osoby je otázne.^{72,73} Aby podporil svoj postoj, poukázal aj na to, že požiadavkou psychiatrickej diagnózy nie je dotknutá fyzická integrita (a teda podľa jeho názoru v kontraste s požiadavkou sterilizácie táto požiadavka nie je tak obmedzujúca),⁷⁴ čo je však aj v zmysle predchádzajúcej argumentácie podľa nášho názoru nedostatočné.

Zároveň ESLP uviedol, že ju nepostavil mimo voľnej úvahy štátov aj preto, lebo k tejto podmienke neexistuje celoeurópsky konsenzus.⁷⁵ Možno sa tak zamýšľať, že ak zohľadnil celoeurópsky trend smerujúci k odstraňovaniu požiadavky sterilizácie z právnych úprav napriek neexistencii celoeurópskeho konsenzu, prečo sme podobnú tendenciu z jeho strany nemohli vidieť aj pri odstraňovaní požiadavky psychiatrickej diagnózy.⁷⁶ Je na mieste ešte pripomenúť, že v roku 2019 prebehla 11. revízia Medzinárodnej klasifikácie chorôb (MKCH-11) Svetovej zdravotníckej organizácie, v ktorej došlo k preradeniu rodového nesúladu (HA60) z kapitoly duševných porúch do kapitoly stavov súvisiacich so sexuálnym zdravím.⁷⁷ Predmetný prístup odráža odstránenie patologizácie trans osôb a teda aj nutný a priaznivý posun od vnímania trans osôb ako jednotlivcov s duševnými poruchami.⁷⁸ Je tak možné, že ak by daná revízia bola aktuálna v čase posudzovania sťažnosti, mohlo dôjsť k zohľadneniu tejto skutočnosti zo strany súdu, a teda aj jeho rozhodnutie mohlo byť iné. Nepochybne však v dôsledku tejto revízie dochádza k trendu depatologizácie trans identít, ktorý môže prispieť aj k tomu, že sa v budúcnosti ESLP bude vo svojej rozhodovacej činnosti približovať k princípu sebaurčenia.

Súd navyše ešte v rozhodnutí poznamenal, že ani medzinárodní a európski aktéri z oblasti ľudských práv nie sú v názore odstránenia požiadavky povinnej diagnózy jednotní⁷⁹, čo nie je úplne presné tvrdenie. Práve naopak, aktéri sa vo svojich výstupoch zhodujú v potrebe depatologizácie trans osôb a v mnohých dokumentoch sa zasadzujú za zavedenie modelov fungujúcich na základe princípu sebaurčenia.⁸⁰

⁷² Je potrebné spomenúť, že samy trans osoby poukazujú na silne invazívny charakter povinnej psychiatrickej diagnózy. Napríklad jeden trans muž uviedol: „*Tento proces je nezmyselný a zahanbujúci pre trans osoby. (...) Keď ste nútení mať psychiatrickú diagnózu, je to v rozpore s vašou morálnou a duševnou integritou. Nechcem mať psychiatrickú diagnózu, ale som nútený to podstúpiť, aby som mal prístup k úradnej zmene pohlavia.*“ Viac v European Commission. *Legal Gender Recognition in the EU: The Journeys of Trans People Towards Full Equality*. [online]. Luxembourg: Publications Office of the European Union, 2020, s. 149. [Cit.1.11.2023]. Dostupné na: <https://op.europa.eu/en/publication-detail/-/publication/7341d588-ddd8-11ea-adf7-01aa75ed71a1/language-en>.

⁷³ GONZALEZ-SALZBERG, A. Damian. An Improved Protection for the (Mentally Ill) Trans Parent: A Queer Reading of AP, Garçon and Nicot v France. In *Modern Law Review*. Vol 81, Issue 3, May 2018, s. 533,534. [Cit.1.11.2023]. Dostupné na: https://onlinelibrary.wiley.com/doi/full/10.1111/1468-2230.12344?casa_token=10lyMS_XPrqAAAAA:chd3qImWVtzl8BHjScBdooE64Gsop6fdAGm1J9ZixG9WoTnNwh-3Pv6ddRy3cQkoMk6vfrZzsTfIRkBa.

⁷⁴ § 139 rozhodnutia ESLP v spojených veciach A.P., Garçon a Nicot proti Francúzsku zo 6. apríla 2017, č. sťažností 79885/12, 52471/13 a 52596/13.

⁷⁵ Ibid.

⁷⁶ GONZALEZ-SALZBERG, A. Damian. An Improved Protection for the (Mentally Ill) Trans Parent: A Queer Reading of AP, Garçon and Nicot v France. In *Modern Law Review*. Vol 81, Issue 3, May 2018, s. 534. [Cit.1.11.2023]. Dostupné na: https://onlinelibrary.wiley.com/doi/full/10.1111/1468-2230.12344?casa_token=10lyMS_XPrqAAAAA:chd3qImWVtzl8BHjScBdooE64Gsop6fdAGm1J9ZixG9WoTnNwh-3Pv6ddRy3cQkoMk6vfrZzsTfIRkBa.

⁷⁷ PATARÁK, Michal. Nozologické transformácie transrodovej identity v najnovších psychiatrických klasifikáciách. In *PSYCHIATRIA-PSYCHOTERAPIA-PSYCHOSOMATIKA*, 25, 2018, č. 3, s. 34, 35. [Cit. 25.11.2023]. Dostupné na internete: <http://www.psychiatria-casopis.sk/psychiatria/archiv-cisel/archiv/obsah-cisla-3-2018/psychiaticka-klasifikacia/nozologicke-transformacie-transrodovej-identity-najnovsich-psychiatickych-klasifikaciach.html>.

⁷⁸ Ibid. Rovnako aj METENKANYČ, Olexij Mychajlovýč. Nútená kastrácia ako povinná podmienka pri prepise rodu v podmienkach Slovenskej republiky. In *COMENIUS Casopis*, 2/2021, s. 8. [Cit.25.11.2023]. Dostupné na: <https://comeniuscasopis.flaw.uniba.sk/2022/01/10/comenius-casopis-2-2021/>

⁷⁹ § 139 rozhodnutia ESLP v spojených veciach A.P., Garçon a Nicot proti Francúzsku zo 6. apríla 2017, č. sťažností 79885/12, 52471/13 a 52596/13.

⁸⁰ V tom čase išlo napr. o Rezolúciu Parlamentného zhromaždenia Rady Európy č. 2048(2015) s názvom Diskriminácia namierená voči transrodovým ľuďom v Európe, či už v tom čase existujúce Yogyakartské princípy (boli vytvorené v roku 2006). Tento trend

Nakoniec považujeme za potrebné spomenúť, ako poznamenáva Cannoot, že podľa francúzskej legislatívy osoba mala predložiť dôkaz o „nezvratnom charaktere zmeny fyziologických charakteristík“, čo si Súd interpretoval ako požiadavku sterilizácie (alebo zákroku, ktorý vzhľadom k svojej povahe a intenzite má za následok veľmi vysokú pravdepodobnosť neplodnosti osoby), čím implicitne odmietol zaoberať sa inými medicínskymi postupmi majúcimi nezvratný charakter, ako je napr. chirurgický zákrok s cieľom zosúladenia telesných a rodových charakteristík⁸¹ alebo hormonálna terapia. Súd tak z posudzovania súladu s Dohovorom vylúčil aj iné invazívne podmienky zasahujúce do telesnej integrity.⁸²

2.2 X a Y proti Rumunsku

V tejto súvislosti je ešte potrebné dodať, že v neskoršej judikatúre sa ESLP v roku 2021 venoval ešte jednej medicínskej podmienke. V rozhodnutí *X a Y proti Rumunsku*⁸³ ESLP posúdil ďalšiu patologizačnú požiadavku ako nesúladnú s čl. 8 Dohovoru.⁸⁴ Štáty tak už ďalej nemôžu podmieňovať prepis rodu podstúpením chirurgických zákrokov, ktorých cieľom je zosúladenie telesných a rodových charakteristík (ang. *gender affirming surgery*). Súd tu po vzore rozhodnutia vo veci *A.P., Garçon, Nicot proti Francúzsku* využil argument „nemožnej dilemy“, ktorý môže ESLP potenciálne využiť vo svojich rozhodnutiach o zostávajúcich patologizujúcich požiadavkách, ako je napr. hormonálna terapia.⁸⁵ ESLP uviedol, že vývoj v jeho judikatúre je založený aj na evolúcii v *soft law* dokumentoch, vývoji občianskej spoločnosti a aj národných legislatív.⁸⁶ Toto rozhodnutie zároveň predstavuje odklon od tzv. genitocentrizmu v jeho judikatúre – teda od presvedčenia, že vzhľad genitálu osoby determinuje jeho príslušnosť k istej rodovej identite.⁸⁷ Tento odklon môže do budúcnosti znamenať, že Súd vezme do úvahy existenciu širšieho spektra rodových identít, nakoľko doteraz sa v judikatúre sústredil skôr na trans osoby, ktoré chirurgické zákroky už absolvovali. V dôsledku toho bude aj prepis rodu prístupný širšiemu okruhu ľudí, nakoľko aj trans osoby, ktoré nie sú ochotné, či nemôžu podstúpiť operáciu genitálu, sú zaradené pod ochranu článku 8.⁸⁸ Navyše, vďaka odstráneniu tejto podmienky sa významne skraca čas, počas ktorého trans osoby žijú v neistote pre nesúlad svojej prežívanej rodovej identity a ich úradných dokumentov.⁸⁹

---

bol neskôr potvrdený aj ďalšími právnymi dokumentmi, pričom spomedzi mnohých možno spomenúť aspoň nasledujúce: Odporúčania Nezávislého experta na ochranu pred násilím a diskrimináciou na základe sexuálnej orientácie a rodovej identity z roku 2018 a 2021, z dielne Európskej Komisie ide napr. o Stratégiu rovnosti LGBTIQ osôb na roky 2020-2025, a pod.

⁸¹ V angličtine sa tento zákrok nazýva „gender affirming surgery“.

⁸² CANNOOT, Pieter. The pathologisation of trans* persons in the ECtHR's case law on legal gender recognition. In *Netherlands Quarterly of Human Rights*, Vol. 37, No. 1, 2019, s. 23. [Cit.1.11.2023]. Dostupné na: <https://journals.sagepub.com/doi/pdf/10.1177/0924051918820984>.

⁸³ Rozhodnutie ESLP vo veci X a Y proti Rumunsku z 19. januára 2021, č. sťažnosti 2145/16 a 20607/16. V tomto rozhodnutí sťažovateľky podstúpili hormonálnu liečbu a takisto aj mastektómii, ale odmietli podstúpiť chirurgickú zmenu genitálu. Viac na HORVAT, Matej. Zmena mena, priezviska a pohlavia. Analýza judikatúry ESLP a slovenskej právnej úpravy. In *COMENIUS Časopis*, 2/2021, s. 129. [cit.1.11.2023]. Dostupné na: <https://comeniuscasopis.flaw.uniba.sk/2022/01/10/comenius-casopis-2-2021/>.

⁸⁴ HOLZER, Lena. Legal gender recognition in times of change at the European Court of Human Rights. In *ERA Forum*, Vol. 23, May 2022, s. 175. [Cit.1.11.2023]. Dostupné na: <https://link.springer.com/article/10.1007/s12027-022-00710-z#citeas>.

⁸⁵ CANNOOT, Pieter – SCHOENTJES, Sarah. X and Y v. Romania: the 'impossible dilemma' reasoning applied to gender affirming surgery as a requirement for gender recognition. In *Strasbourg Observers*. Zverejnené dňa 25.2.2021. [Cit.1.11.2023]. Dostupné na: <https://strasbourgobservers.com/2021/02/25/x-and-y-v-romania-the-impossible-dilemma-reasoning-applied-to-gender-affirming-surgery-as-a-requirement-for-gender-recognition/>.

⁸⁶ V § 166 rozhodnutia ESLP vo veci X a Y proti Rumunsku z 19. januára 2021, č. sťažnosti 2145/16 a 20607/16 súd uvádza, že 26 členských štátov Rady Európy už odstránilo túto požiadavku zo svojich legislatív.

⁸⁷ HOLZER, Lena. Legal gender recognition in times of change at the European Court of Human Rights. In *ERA Forum*, Vol. 23, May 2022, s. 175.176. [Cit.1.11.2023]. Dostupné na: <https://link.springer.com/article/10.1007/s12027-022-00710-z#citeas>.

⁸⁸ CANNOOT, Pieter – SCHOENTJES, Sarah. X and Y v. Romania: the 'impossible dilemma' reasoning applied to gender affirming surgery as a requirement for gender recognition. In *Strasbourg Observers*. Zverejnené dňa 25.2.2021. [Cit.1.11.2023]. Dostupné na: <https://strasbourgobservers.com/2021/02/25/x-and-y-v-romania-the-impossible-dilemma-reasoning-applied-to-gender-affirming-surgery-as-a-requirement-for-gender-recognition/>.

⁸⁹ Ibid.

2.3 Hämäläinen proti Fínsku

Ďalej súd bude pravdepodobne musieť opätovne otvoriť problematiku podmienky povinného rozvodu⁹⁰, po čom volajú jednak akademici⁹¹, ale aj medzinárodní aktéri⁹². Štáty, ktoré kladú túto podmienku (či už explicitne, alebo implicitne) na osoby žiadajúce o prepis rodu, stavajú žiadateľov do situácie, kedy si osoba musí vybrať medzi vlastným právom na sebaurčenie a svojím právom na manželstvo.⁹³

V tejto súvislosti je relevantné poukázať na rozhodnutie ESLP vo veci *Hämäläinen proti Fínsku*.⁹⁴ Sťažovateľka žiadala o úradný prepis rodu na završenie právnej tranzície, avšak jej žiadosť bola zamietnutá, nakoľko podľa fínskej právnej úpravy, ktorá manželstvá rovnakého pohlavia v tom čase neumožňovala, stanovovala buď povinnosť rozvodu existujúceho manželstva, alebo možnosť transformovať manželstvo na registrované partnerstvo (so súhlasom jej manželky).⁹⁵ Fakticky by sa totiž po prepise rodu stalo z heterosexuálneho manželstva sťažovateľky manželstvo homosexuálne.⁹⁶ Túto právnu úpravu napadla na ESLP, nakoľko rozvod by bol proti ich náboženskému presvedčeniu a registrované partnerstvo neposkytovalo pre nich a ich dieťa takú právnu ochranu ako manželstvo.⁹⁷ Uviedla, že touto právnu úpravou bolo porušené jej právo vyplývajúce z článku 8, nakoľko prístup k prepisu rodu bol podmienený transformáciou jej manželstva na registrované partnerstvo.⁹⁸ ESLP sa však k sťažnosti vyjadril, že právna úprava Fínska neporušuje čl. 8, nakoľko sťažovateľka má možnosť kedykoľvek manželstvo transformovať na registrované partnerstvo, ktoré požíva porovnateľnú právnu ochranu ako manželstvo, a teda túto podmienku nepovažuje za neproporčnú v kontexte prístupu k zmene právneho pohlavia.⁹⁹

K rozhodnutiu v tejto veci pripojili sudcovia Sajó, Keller a Lemmens odlišné stanovisko, v ktorom odprezentovali pohľad, ktorý zdieľajú aj mnohí ľudsko-právni aktéri. Podotkli, že je veľmi problematické stavať dve práva – právo na zotrvanie v manželstve a právo na uznanie rodovej identity zo strany štátu – proti sebe takým spôsobom, že si osoba musí vybrať výkon len jedného práva, alebo druhého.¹⁰⁰ Osoby to tak opäť stavia do situácie tzv. „nemožnej dilemy“, ktorú sme spomínali už pri dvoch vyššie uvedených rozhodnutiach, teda sa osoby žiadajúce o prepis rodu musia rozhodnúť, či dosiahnu úradný prepis rodu, alebo budú môcť

⁹⁰ HOLZER, Lena. Legal gender recognition in times of change at the European Court of Human Rights. In *ERA Forum*, Vol. 23. May 2022, s. 179. [Cit.1.11.2023]. Dostupné na: <https://link.springer.com/article/10.1007/s12027-022-00710-z#citeas>.

⁹¹ Ibid. Rovnako aj RAKOVÁ, Karin: Tranzícia a jej vplyv na rodinnoprávne vzťahy transrodových osôb. In: *Projustice*, zverejnené dňa 14.11.2022, s. 1-9. [Cit.16.11.2023]. Dostupné na internete: <https://www.projustice.sk/obcianske-pravo/tranzicia-a-jej-vplyv-na-rodinnopravne-vztahy-transrodovych-osob>; tak isto aj METENKANYČ, Olexij Mychajlovič. Princíp sebaurčenia ako model prístupu k trans ľuďom pri prepise rodu. In *Historia et theoria iuris*, 2022, roč. 14, č. 1, s. 126. [Cit.16.11.2023]. Dostupné na: https://www.flaw.uniba.sk/fileadmin/praf/HTI_2022-I.pdf.

⁹² Napr. Steering Committee on Anti-Discrimination, Diversity and Inclusion (CDADI). Thematic Report on Legal Gender Recognition in Europe. First Thematic Implementation Review Report on Recommendation CM/Rec(2010)5. In *Council of Europe*, June 2022, s. 32. [Cit.5.11.2023]. Dostupné na <https://rm.coe.int/thematic-report-on-legal-gender-recognition-in-europe-2022/1680a729b3>.

⁹³ Ibid.

⁹⁴ Rozhodnutie ESLP vo veci *Hämäläinen proti Fínsku* z 16. júla 2014, č. sťažnosti 37359/09.

⁹⁵ DUFALOVÁ, Lenka. Právne následky prepisu rodu jedného z manželov na platne uzavreté manželstvo. In BATKA, Ľ., RAKOVÁ, K., HORVAT, M., KÍŠOŇOVÁ, R., ČÍPKOVÁ, T. a kol. *Postavenie transrodových ľudí na Slovensku. Interdisciplinárne pohľady*, 1. vydanie. Bratislava: Univerzita Komenského v Bratislave, Právnická fakulta, 2022, s. 167. [Cit.01.11.2023]. Dostupné na: https://www.flaw.uniba.sk/uploads/media/Postavenie_transrodovych_ludi_na_Slovensku_Interdisciplinarne_pohlady.pdf.

⁹⁶ HOLZER, Lena. Legal gender recognition in times of change at the European Court of Human Rights. In *ERA Forum*, Vol. 23, 24. May 2022, s. 175. [Cit.1.11.2023]. Dostupné na: <https://link.springer.com/article/10.1007/s12027-022-00710-z#citeas>.

⁹⁷ § 44 rozhodnutia ESLP vo veci *Hämäläinen proti Fínsku* z 16. júla 2014, č. sťažnosti 37359/09.

⁹⁸ Ibid, § 3.

⁹⁹ Ibid, § 87.

¹⁰⁰ § 6 spoločného odlišného stanoviska sudcov Sajó, Keller a Lemmens k rozhodnutiu ESLP vo veci *Hämäläinen proti Fínsku* z 16. júla 2014, č. sťažnosti 37359/09.

zotrvať v ich existujúcom manželstve, pričom obe tieto práva nemožno naplniť simultánne.¹⁰¹ Navyše sudcovia v odlišnom stanovisku kritizovali prílišné lipnutie súdu na dôležitosti absencie celoeurópskeho konsenzu, nakoľko ten podľa nich v danom prípade nemôže odôvodniť rozšírenie priestoru pre voľnú úvahu súdu. Argumentujú, že problematika sa týkala rodovej identity sťažovateľky, a teda v danom prípade malo byť posúdené, že štát mal len zúžený priestor na voľnú úvahu pri stanovovaní podmienky povinného rozvodu.¹⁰² Naopak, súd tu podľa nich mal zohľadniť medzinárodný trend v odstraňovaní tejto prekážky kladenej pred prepisom rodu.¹⁰³ Podľa nášho názoru sudcovia v odlišnom stanovisku správne poukázali aj na to, že ESĽP sa nedostatočne venoval vplyvu povinného rozvodu týchto osôb na ich vnútorné prežívanie, nakoľko viera pre nich predstavovala dôležitý aspekt ich života. Poznamenali navyše aj to, že manželstvo týchto osôb (a iných párov v tejto situácii) by nijakým spôsobom neohrozilo manželstvá ostatných osôb.¹⁰⁴

Nakoľko sa ESĽP v rozhodnutí *Hämäläinen proti Fínsku* zaoberal len štátom, ktorý má možnosť premeny manželského zväzku na registrované partnerstvo s rovnakou či porovnateľnou právnou ochranou, vytvára to otázku, ako by súd rozhodol v prípade sťažnosti, kedy bude v hre právna úprava štátu, ktorý neposkytuje možnosť takejto transformácie.¹⁰⁵ Je náročné predikovať, ako by dnes súd rozhodol v tejto situácii, podstatným faktom je však aj to, že od rozhodnutia súdu už uplynula takmer dekáda, a teda aj jeho argumentácia môže byť odlišná od tej, ktorú zvolil v roku 2014. Považujeme však za potrebné poukázať na rozhodnutie Výboru OSN pre ľudské práva z roku 2017¹⁰⁶, ktorý, v kontraste s rozhodnutím ESĽP vo veci *Hämäläinen proti Fínsku*, rozhodol, že aj požiadavka núteného rozvodu predstavuje porušenie práva na súkromný život a zákazu diskriminácie podľa Medzinárodného paktu o občianskych a politických právach.¹⁰⁷ Navyše, z rozhodovacej činnosti európskych krajín je argumentačne relevantné rozhodnutie Spolkového ústavného súdu Nemecka¹⁰⁸, ktorý uviedol, že nútený rozvod je nesúladný s Ústavou Nemecka, bez ohľadu na to, že je k dispozícii možnosť transformácie na registrované partnerstvo.¹⁰⁹ Podobne sa k podmienke núteného rozvodu vyjadril aj rakúsky Ústavný súd, keď uviedol, že umožneniu prepisu rodu len nezosobášnym

¹⁰¹ Transgender Europe. European Human Rights Court confirms forced divorce of trans people is legal. In *TGEU.org*. Zverejnené 16. júla 2014. [Cit. 9.11.2023]. Dostupné na: <https://tgeu.org/tgeu-pr-european-human-rights-court-confirms-forced-divorce-of-trans-people-is-legal/>.

¹⁰² § 5 spoločného odlišného stanoviska sudcov Sajó, Keller a Lemmens k rozhodnutiu ESĽP vo veci *Hämäläinen proti Fínsku* z 16. júla 2014, č. sťažnosti 37359/09.

¹⁰³ Ako to súd urobil napr. aj v rozhodnutí ESĽP vo veci *Christine Goodwin proti Spojenému kráľovstvu* zo dňa 11. júla 2002, č. sťažnosti 27527/03

¹⁰⁴ § 12 spoločného odlišného stanoviska sudcov Sajó, Keller a Lemmens k rozhodnutiu ESĽP vo veci *Hämäläinen proti Fínsku* z 16. júla 2014, č. sťažnosti 37359/09.

¹⁰⁵ BYRNE, J. License to be yourself: Marriage and forced divorce. In *A legal gender recognition issue brief*. [Online]. Máj 2014, s. 8. [Cit.9.11.2023]. Dostupné na: <https://www.opensocietyfoundations.org/publications/license-be-yourself>.

¹⁰⁶ Rozhodnutie Výboru OSN pre ľudské práva o individuálnej sťažnosti v prípade G. proti Austrálii zo dňa 28. marca 2017, č. sťažnosti 2216/2012.

¹⁰⁷ Viac v Steering Committee on Anti-Discrimination, Diversity and Inclusion (CDADI). Thematic Report on Legal Gender Recognition in Europe. First Thematic Implementation Review Report on Recommendation CM/Rec(2010)5. In *Council of Europe*, June 2022, s. 16. [Cit.9.11.2023]. Dostupné na <https://rm.coe.int/thematic-report-on-legal-gender-recognition-in-europe-2022/1680a729b3>; Rovnako aj PAVLÍČKOVÁ, Zuzana. (Pokusy o) obmedzovanie právneho uznania rodu na Slovensku. In BATKA, Ľ., RAKOVÁ, K., HORVAT, M., KIŠOŇOVÁ, R., ČIPKOVÁ, T. a kol. *Postavenie transrodových ľudí na Slovensku. Interdisciplinárne pohľady*, 1. vydanie. Bratislava: Univerzita Komenského v Bratislave, Právnická fakulta, 2022, s. 69. [Cit.05.11.2023]. Dostupné na: https://www.flaw.uniba.sk/uploads/media/Postavenie_transrodovych_ludi_na_Slovensku_Interdisciplinarne_pohlady.pdf.

¹⁰⁸ Rozhodnutie Spolkového ústavného súdu Nemecka zo dňa 27. mája 2008, spis zn. 1 BvL 10/05.

¹⁰⁹ Súd podotkol, že: „Osoby v manželstve môžu sami rozhodovať o záležitostiach svojho manželstva. Ak ich štát núti rozviesť sa, nejde to len proti esenciálnej vlastnosti manželstva ako dlhotrvajúceho spoločenstva so vzájomnou zodpovednosťou subjektov, ale aj zároveň pripravuje manželstvo o ochranu garantovanú čl. 6 (1) nemeckej Ústavy.“ Citované z: Steering Committee on Anti-Discrimination, Diversity and Inclusion (CDADI). Thematic Report on Legal Gender Recognition in Europe. First Thematic Implementation Review Report on Recommendation CM/Rec(2010)5. In *Council of Europe*, June 2022, s. 33. [Cit.9.11.2023]. Dostupné na <https://rm.coe.int/thematic-report-on-legal-gender-recognition-in-europe-2022/1680a729b3>.

osobám chýba právny základ, a to bez ohľadu na to, že manželstvá rovnakého pohlavia v tom čase neboli v Rakúsku umožnené.¹¹⁰ Uvedenými rozhodnutiami a aj ich zdôvodneniami by sa ESĽP mohol pri posudzovaní sťažnosti týkajúcej sa tejto problematiky v budúcnosti inšpirovať, nakoľko táto podmienka predstavuje pre trans osoby stále veľkú prekážku pred prepisom rodu.

Záverečné úvahy

Súd prešiel vo svojej judikatúre v prístupe k právam trans osôb dlhú, ale priaznivú cestu. Je pozitívne, že od judikovania „právneho uznania existencie trans osôb“¹¹¹ sa postupne venoval odstraňovaniu niektorých patologizačných požiadaviek. Vzhľadom na priaznivý vývoj judikatúry v rozhodnutiach *A.P., Garçon a Nicot proti Francúzsku* a *X a Y proti Rumunsku* by bolo možné nadobudnúť dojem, že judikatúra ESĽP postupne môže smerovať k presadzovaniu spôsobu prepisu rodu na báze princípu sebaurčenia. Na jednu stranu síce možno pozorovať trend judikatúry ESĽP smerujúci k odstraňovaniu medicínskych podmienok (teda k depatologizovaniu trans ľudí), no stále sa mu nepodarilo odstrániť všetky medicínske požiadavky kladené na prepis rodu trans osôb. Zmienené rozhodnutia sú tak len prvými krokmi smerujúcimi k tomuto princípu, avšak na jeho dosiahnutie je pred súdom ešte dlhá cesta. Navyše, právo na sebaurčenie¹¹² vyplývajúce z článku 8 by malo byť pre súd akousi vodiacou čiarou, ktorú by mal stále sledovať pri všetkých budúcich rozhodnutiach.

Odstránenie patologizácie je tak minimálny štandard, ktorý by mal súd vo svojej judikatúre dosiahnuť, aby ako jedna z najvplyvnejších súdnych ľudsko-právnych autorít efektívne chránila trans osoby pred stigmatizáciou a zároveň urobila prepis rodu čo najprístupnejším.¹¹³ Je síce pravdou, že niektoré patologizačné požiadavky sa vytrácajú z legislatív členských štátov aj bez predchádzajúcej aktivity súdu, no tých je stále len menšina.^{114,115} Stále tak ostávajú štáty, ktoré ich vo svojich právnych úpravách ponechávajú, preto je potrebné, aby súd takéto požiadavky posúdil ako nesúladne s Dohovorom.

¹¹⁰ Rozhodnutie rakúskeho Ústavného súdu z 8. júna 2006, spis. zn. V 4/06-7. Viac aj na KÖHLER, Richard - EHRT, Julia. Legal Gender Recognition in Europe. Toolkit. In *Transgender Europe*, s. 53. [Cit.26.11.2023]. Dostupné na: <https://tgeu.org/wp-content/uploads/2017/02/Toolkit16LR.pdf>.

¹¹¹ Máme na mysli rozhodnutie vo veci Christine Goodwin proti Spojenému kráľovstvu. Viac na CANOOT, Pieter. The pathologisation of trans* persons in the ECtHR's case law on legal gender recognition. In *Netherlands Quarterly of Human Rights*, Vol. 37, No. 1, 2019, s. 19. [Cit 13.11.2023]. Dostupné na: <https://journals.sagepub.com/doi/pdf/10.1177/0924051918820984>.

¹¹² Toto právo súd konštatoval v rozhodnutí Van Kück proti Nemecku z 12. marca 2003, č. sťažnosti 35968/97.

¹¹³ Právne úpravy štátov s patologizačnými požiadavkami boli vyhodnotené ako najmenej prístupné pre trans ľudí. Tieto právne úpravy reflektujú presvedčenie, že trans osoby musia byť štátom alebo medicínskymi autoritami „otestované“, či sú dostatočne „oddané“ svojej rodovej identite. Viac v European Commission. *Legal Gender Recognition in the EU: The Journeys of Trans People Towards Full Equality*. Luxembourg: Publications Office of the European Union, 2020, s. 118. [Cit.3.11.2023]. Dostupné na: <https://op.europa.eu/en/publication-detail/-/publication/7341d588-ddd8-11ea-adf7-01aa75ed71a1/language-en>.

¹¹⁴ Body 43 a 47. Viac v Steering Committee on Anti-Discrimination, Diversity and Inclusion (CDADI). Thematic Report on Legal Gender Recognition in Europe. First Thematic Implementation Review Report on Recommendation CM/Rec(2010)5. In *Council of Europe*, June 2022, s. 32. [Cit.3.11.2023]. Dostupné na <https://rm.coe.int/thematic-report-on-legal-gender-recognition-in-europe-2022/1680a729b3>.

¹¹⁵ Od trendu smerujúceho k približovaniu sa k princípu sebaurčenia sa v nedávnom období odklonili aj napr. súdne authority Českej republiky a Francúzska. V náleze Pl. ÚS 2/20 sa Ústavný súd Českej republiky odmietol zaoberať ústavnosťou podmienky sterilizácie pred prístupom k prepisu rodu a zároveň odmietol reflektovať judikatúru ESĽP v tejto oblasti. Vo Francúzsku sa Najvyšší súd (Cour de cassation) ideovo odklonil od princípu sebaurčenia vo svojej argumentácii, keď uviedol, že evidencia tretieho (neutrálneho) rodu nie je možná, nakoľko naruša binárny systém evidence pohlaví. ESĽP neskôr vyhodnotil, že Francúzsko týmto neporušilo Dohovor, nakoľko to spadá do jeho priestoru pre voľné uváženie. Viac na GÖSSL, Susanne Lilian – VÖLZMANN, Berit. Legal Gender Beyond the Binary. In *International Journal Of Law, Policy and The Family*, 2019, roč. 33, č. 3, s. 405-409. [Cit.06.01.2024]. Dostupné na: <https://doi.org/10.1093/lawfam/ebz009>; podobne aj SABJÁN, Nikolas. Nebinárne osoby a princíp rodového sebaurčenia: spoločenské a právne aspekty. In: KLUKNAVSKÁ, Andrea (ed.) *Sloboda. Sloboda prejavu a pluralita názorov. Zborník príspevkov*. Praha: Wolters Kluwer ČR, 2023, s. 130-131. [Cit.06.01.2024]. Dostupné na: <https://www.prf.umb.sk/veda-a-vyskum/konferencne-on-line-vystupy/sloboda-sloboda-prejavu-a-pluralita-nazorov.html>.

Vzhľadom na to, že súd prostredníctvom svojich rozhodnutí už odstránil niektoré z patologizačných požiadaviek z priestoru voľnej úvahy štátov, mohol by využiť rovnakú, či obdobnú, líniu argumentácie aj na zvyšné požiadavky, nakoľko tiež dostávajú osoby do pozície už opísanej „nemožnej dilemy“ a nútia ich vybrať si medzi vlastnou identitou a iným právom (napr. právom na telesnú integritu).¹¹⁶ Zároveň tieto požiadavky mnohokrát priamo zasahujú do telesnej integrity trans osoby a jej rodovej identity, teda najintímnejších stránok osoby, tým pádom odmietnutie týchto požiadaviek by bolo v súlade s argumentáciou súdu, ktorú predostrel v rozhodnutí *A.P., Garçon a Nicot proti Francúzsku*.¹¹⁷ Súd navyše demonštroval, že vo svojej judikatúre sa neopiera vždy len o celoeurópsky konsenzus, ale mnohé zo spomenutých argumentov dokážu argument celoeurópskeho konsenzu „odložiť“ na vedľajšiu koľaj. Jedným z takýchto argumentov je aj vývoj v *soft law* a aj trend v národných legislatívach štátov smerujúci k odstraňovaniu patologizačných požiadaviek kladených na prepis rodu.

Keďže od rozhodnutia *Hämäläinen proti Fínsku* ubehlo už takmer 10 rokov a zároveň nie je vyriešená otázka, ako by súd rozhodol v prípade neexistencie možnosti transformácie manželstva na registrované partnerstvo s porovnateľnou ochranou, bude potrebné k tejto problematike v judikatúre súdu v budúcnosti pristúpiť, okrem iného, s myšlienkou 10-ročného vývoja (či už *soft law*, alebo národných právnych úprav) v tejto oblasti a zároveň argumentačne reflektovať na spomínané rozhodnutia Ústavných súdov Nemecka a Rakúska, či na rozhodnutie Výboru OSN pre ľudské práva. Podobné argumenty, ako využil v rozhodnutiach o patologizačných požiadavkách, možno v budúcnosti využiť aj pri posudzovaní požiadavky núteného rozvodu - v odlišnom stanovisku sudcovia spomínali najmä argument „nemožnej dilemy“. Súd by sa okrem iného mal zaoberať aj reálnym dopadom vynucovania tejto podmienky na životy trans osôb, nakoľko sami tvrdia, že je invazívna a negatívne ovplyvňuje ich životy.

Spomínaný odklon od celoeurópskeho konsenzu v rozhodnutiach súdu býva na druhej strane častokrát kritizovaný a nazývaný „sudcovským aktivizmom“¹¹⁸ s odôvodnením, že ESĽP prekračuje medze svojich kompetencií a mal by radšej uplatňovať súdnu zdržanlivosť. Súd však opakovane judikuje, že Dohovor je živý nástroj, ktorý je potrebné vykladať vo svetle súčasných podmienok.¹¹⁹ Nemôžeme teda predpokladať, že Dohovor sa bude vykladať rovnakým spôsobom, ako v čase, keď vznikol, keďže sa počas jeho teraz už 70-ročnej platnosti dynamicky vyvíjala sociálna realita. Navyše Dohovor nemá garantovať len teoretické a iluzórne práva, ale má poskytovať účinnú a efektívnu ochranu¹²⁰, čo je o to viac relevantné v kontexte

¹¹⁶ Tento argument bol využitý v rozhodnutí ESĽP *A.P., Garçon, Nicot proti Francúzsku* zo 6. apríla 2017, č. sťažností 79885/12, 52471/13 a 52596/1., ako aj *X a Y proti Rumunsku* z 19. januára 2021, č. sťažností 2145/16 a 20607/16.

¹¹⁷ § 123 rozhodnutia ESĽP v spojených veciach *A.P., Garçon a Nicot proti Francúzsku* zo 6. apríla 2017, č. sťažností 79885/12, 52471/13 a 52596/13.

¹¹⁸ Sudcovský aktivizmus bol spomenutý aj v § 8 odlišného stanoviska sudcov Pejchal a Wojtyczek k rozhodnutiu ESĽP vo veci *X* proti bývalej Juhoslovanskej republike Macedónsko zo 17. apríla 2019, č. sťažnosti 29683/16, ktorí za sudcovský aktivizmus považujú aj situáciu, keď sa súd vo svojej argumentácii opiera o vývoj či nastupujúci trend naprieč právnymi poriadkami, keď sa podľa nich nevie oprieť o argumenty interpretácie Dohovoru. Takýto odklon podľa nich nastal aj v rozhodnutí *A.P., Garçon a Nicot proti Francúzsku* a uvádzajú, že nebol presvedčivo odôvodnený.

¹¹⁹ § 31 rozhodnutia ESĽP vo veci *Tyrer proti Spojenému kráľovstvu* z 25. apríla 1978, č. sťažnosti 5856/72; § 75 rozhodnutia ESĽP vo veci *Christine Goodwin proti Spojenému kráľovstvu* z 11. júla 2002, č. sťažnosti 28957/95. Cit. podľa GREGOR, Martin. *Dilemy sudcovského rozhodovania: súdna zdržanlivosť a súdny aktivizmus v judikatúre Európskeho súdu pre ľudské práva na príklade náboženskej slobody*. In GÁBRIŠ, Tomáš (zost.). *Sudcovské rozhodovanie: Záruky a prekážky spravodlivého procesu*. Bratislava : Wolters Kluwer, 2018, s. 152. [Cit.26.11.2023]. Dostupné na: https://www.flaw.uniba.sk/fileadmin/praf/Pracoviska/Katedry/KTPSV/obrazky/Zbornik_prispevkov_Sudcovske_rozhodovanie.pdf.

¹²⁰ § 121 Rozhodnutia ESĽP vo veci *Mamatkulov a Askarov proti Turecku* zo 4. februára 2005, č. sťažností 46827/99 a 46951/99. Cit. podľa GREGOR, Martin. *Dilemy sudcovského rozhodovania: súdna zdržanlivosť a súdny aktivizmus v judikatúre Európskeho súdu pre ľudské práva na príklade náboženskej slobody*. In GÁBRIŠ, Tomáš (zost.). *Sudcovské rozhodovanie: Záruky a prekážky*

trans osôb, ktoré sú pre svoju identitu častokrát ostrakizované.¹²¹ Okrem toho aj politická debata v podmienkach Slovenskej republiky o otázke trans osôb sa nesie v tóne stereotypov, predsudkov a neoveriteľných zavádzaní, čo bráni vecnej a odbornej diskusii.¹²² V dôsledku politizácie tejto témy bola navyše zrušená platnosť odborného usmernenia Ministerstva zdravotníctva k zmene pohlavia, ktoré počas svojej krátkej platnosti umožňovalo prepis rodu aj bez predtým vyžadovanej podmienky kastrácie.¹²³ Keď sa teda pozrieme na to, s akou ľahkosťou môže štát odňať trans osobám ochranu, kto iný má chrániť práva trans osôb a ustanovovať minimálne štandardy ich práv, ak nie orgán, ktorého primárnou úlohou je byť strážcom ľudských práv na nadnárodnej úrovni v rámci systému, ktorý nie je vždy práve ústretový voči menšinám?¹²⁴ Ťažko totiž na nadnárodnej úrovni nájsť pre túto úlohu (aj vzhľadom na množstvo prípadov riešených pred ESLP) povolanejšiu autoritu.

Záverom je potrebné poznamenať, že je pravdou, že každým posúdením niektoorej podmienky prepisu rodu za nesúladnú s Dohovorom sa ESLP koncepcne približuje k princípu sebaurčenia. Nedá sa však konštatovať, že by zásadne pretransformoval mieru ochrany práv trans osôb prostredníctvom presadenia princípu sebaurčenia vo svojej judikatúre, aj keď tento spôsob je momentálne považovaný za najviac vyhovujúci ľudsko-právnym štandardom. V citovaných rozhodnutiach tak súd aspoň demonštroval typy argumentov, ktoré by sa dalo očakávať, že v ďalších rozhodnutiach týkajúcich sa týchto požiadaviek využije, v prípade, ak bude vo svojej argumentácii konzistentný.¹²⁵ Prostredníctvom nich má príležitosť posúvať mieru ochrany práv trans osôb v európskom kontexte vpred a chrániť už aj tak vysoko zraniteľnú skupinu osôb. Pre zrovnoprávnenie trans osôb so zvyškom populácie by tak bolo najlepšie, aby sa s využitím týchto argumentov k princípu sebaurčenia vo svojej rozhodovacej činnosti priblížil v čo najväčšej miere.

Použitá literatúra

1. About the Yogyakarta Principles. In *The Yogyakarta principles*. [Cit. 15.11.2023]. Dostupné na: <http://yogyakartaprinciples.org/principles-en/about-the-yogyakarta-principles/>.
2. BATKA, Ľubomír. Odborné usmernenie o zmene pohlavia MZ SR. Etické a právne Aspekty. In *Acta Facultatis Iuridicae Universitatis Comenianae*, 2022, roč. 41, č. 2, s.

---

spravodlivého procesu. Bratislava : Wolters Kluwer, 2018, s. 152. [Cit.26.11.2023]. Dostupné na: https://www.flaw.uniba.sk/fileadmin/praf/Pracoviska/Katedry/KTPSV/obrazky/Zbornik_prispevkov_Sudcovske_rozhodovanie.pdf.

¹²¹ Napr. zo štúdie FRA z roku 2019 vyplýva, že len 20 % trans osôb uviedlo, že nikdy nezažilo negatívne poznámky či správanie ostatných pre svoju identitu v rámci školského prostredia. Viac na European Commission. *Legal Gender Recognition in the EU: The Journeys of Trans People Towards Full Equality*. Luxembourg: Publications Office of the European Union, 2020, s. 54. [Cit.27.11.2023]. Dostupné na: <https://op.europa.eu/en/publication-detail/-/publication/7341d588-ddd8-11ea-adf7-01aa75ed71a1/language-en>.

¹²² BATKA, Ľubomír. Odborné usmernenie o zmene pohlavia MZ SR. Etické a právne Aspekty. In *Acta Facultatis Iuridicae Universitatis Comenianae*, 2022, roč. 41, č. 2, s. 10. Dostupné na: <https://afi.flaw.uniba.sk/index.php/AFI/article/view/484/323>.

¹²³ Ministerka zdravotníctva Dolinková tak urobila na žiadosť koalíčného partnera Slovenskej národnej strany, v záujme deklarovania stability vládnej koalície. Viac na MIHALKOVÁ, Henrieta. Rezort zdravotníctva zruší platnosť usmernenia k zmene pohlavia u transrodových ľudí. In *Pravda*, zverejnené 21.11.2023. [Cit.26.11.2023]. Dostupné na: <https://spravy.pravda.sk/domace/clanok/689188-rezort-zdravotnictva-zrusi-platnost-usmernenia-k-zmene-pohlavia-u-transrodovych-ludi/>.

¹²⁴ GAIPARASHVILI, Mariam – SCHOENTJES, Sarah. X v. FYROM: A circumspect compromise on trans* rights? In *Strasbourg Observers*, zverejnené 2. apríla 2019. [Cit. 26.11.2023]. Dostupné na: <https://strasbourgobservers.com/2019/04/02/x-v-fyrom-a-circumspect-compromise-about-trans-rights/>.

¹²⁵ Momentálne očakávame aj rozhodnutie ESLP vo veci T.H. proti Českej republike (č. sťažnosti 33037/22), nakoľko je možné, že ESLP v ňom viac špecifikuje svoj vzťah k princípu sebaurčenia.

- 5-23. [Cit.26.11.2023]. Dostupné na: <https://afi.flaw.uniba.sk/index.php/AFI/article/view/484/323>.
3. BEEMYN, Genny. A Presence in the Past: A Transgender Historiography. In *Journal of Women's History*, Vol. 25, Number 4, Winter 2013, The Johns Hopkins University Press. s. 113-121. ISSN: [Cit.16.11.2023]. Dostupné na: https://transreads.org/wp-content/uploads/2019/06/2019-06-20_5d0b8d279b825_genny-beemyn-a-presence-in-the-past-a-transgender-historiography-1.pdf.
  4. BYRNE, Jack. License to be yourself: Marriage and forced divorce. In *A legal gender recognition issue brief*. [Online]. Máj 2014, 54 s. [Cit.9.11.2023]. ISBN: 9781940983103. Dostupné na: <https://www.opensocietyfoundations.org/publications/license-be-yourself>.
  5. CANNOOT, Pieter – SCHOENTJES, Sarah. X and Y v. Romania: the 'impossible dilemma' reasoning applied to gender affirming surgery as a requirement for gender recognition. In *Strasbourg Observers*. Zverejnené dňa 25.2.2021. [Cit.1.11.2023]. Dostupné na: <https://strasbourgobservers.com/2021/02/25/x-and-y-v-romania-the-impossible-dilemma-reasoning-applied-to-gender-affirming-surgery-as-a-requirement-for-gender-recognition/>
  6. CANNOOT, Pieter. A. P., Garçon and Nicot v. France: The Court Draws a Line for Trans Rights. In *Strasbourg Observers*. Zverejnené dňa 05. 05. 2017. [Cit.31.10.2023]. Dostupné na: <https://strasbourgobservers.com/2017/05/05/a-p-garcon-and-nicot-v-france-the-court-draws-a-line-for-trans-rights/>.
  7. CANNOOT, Pieter. The Limits to Gender Self-determination in a Stereotyped Legal System. Lessons from the Belgian Gender Recognition Act. In BREMS, Eva – CANNOOT, Pieter – MOONEN, Toon (Eds.). *Protecting Trans Rights in the Age of Gender Self-Determination*. Cambridge : Intersentia. 2020, s. 11-53. [Cit.15.11.2023]. Dostupné na: <https://core.ac.uk/download/pdf/334787445.pdf>.
  8. CANNOOT, Pieter. The pathologisation of trans* persons in the ECtHR's case law on legal gender recognition. In *Netherlands Quarterly of Human Rights*, Vol. 37, No. 1, 2019, s. 14-35. [Cit 12.11.2023]. Dostupné na: <https://journals.sagepub.com/doi/pdf/10.1177/0924051918820984>.
  9. Council of Europe publishing. *Discrimination on grounds of sexual orientation and gender identity in Europe 2nd edition*. September 2011, 132 s. ISBN 978-92-871-7257-0. [cit.15.11.2023]. Dostupné na: https://www.coe.int/t/commissioner/source/lgbt/lgbtstudy2011_en.pdf.
  10. Dialógy v EÚ: *Jogjakartské princípy*. Bratislava: Úrad vlády Slovenskej republiky, 2011, 42 s. ISBN 978-80-8106-037-3. Dostupné na: https://www.vlada.gov.sk/data/att/1829_subor.pdf.
  11. DUFALOVÁ, Lenka. Právne následky prepisu rodu jedného z manželov na platne uzavreté manželstvo. In BATKA, L., RAKOVÁ, K., HORVAT, M., KIŠOŇOVÁ, R., ČIPKOVÁ, T. a kol. *Postavenie transrodových ľudí na Slovensku. Interdisciplinárne pohľady*, 1. vydanie. Bratislava: Univerzita Komenského v Bratislave, Právnická fakulta, 2022, s. 166-176. [Cit.01.11.2023]. Dostupné na: https://www.flaw.uniba.sk/uploads/media/Postavenie_transrodovych_ludi_na_Slovensku_Interdisciplinarne_pohlady.pdf.
  12. DUŠKOVÁ, Šárka: Pohlaví jako věc veřejná. Právo na uznání pohlavní identity trans lidí. In: ŠIMÁČKOVÁ, Kateřina, HAVELKOVÁ, Barbara, ŠPONDROVÁ, Pavla (eds.): *Mužské právo. Jsou právní pravidla neutrální?* Praha: Wolters Kluwer ČR, 2020, s. 959-976. ISBN 978-80-7598-761-7.
  13. European Commission. *Legal Gender Recognition in the EU: The Journeys of Trans People Towards Full Equality*. Luxembourg: Publications Office of the European Union, 2020, 248 s. ISBN 978-92-76-18138-5. [Cit.15.11.2023]. Dostupné na:

- <https://op.europa.eu/en/publication-detail/-/publication/7341d588-ddd8-11ea-adf7-01aa75ed71a1/language-en>.
14. European Court of Human Rights. *Factsheet - Gender identity issues*. Press Unit, 2022, 11 s. [cit.10.11.2023]. Dostupné na: https://www.echr.coe.int/documents/d/echr/fs_gender_identity_eng.
  15. GAIPARASHVILI, Mariam – SCHOENTJES, Sarah. X v. FYROM: A circumspect compromise on trans* rights? In *Strasbourg Observers*, zverejnené 2. apríla 2019. [Cit. 26.11.2023]. Dostupné na: <https://strasbourgobservers.com/2019/04/02/x-v-fyrom-a-circumspect-compromise-about-trans-rights/>.
  16. GONZALEZ-SALZBERG, A. Damian. An Improved Protection for the (Mentally Ill) Trans Parent: A Queer Reading of AP, Garçon and Nicot v France. In *Modern Law Review*. Vol 81, Issue 3, May 2018, s. 526-538. [Cit.1.11.2023]. Dostupné na: https://onlinelibrary.wiley.com/doi/full/10.1111/1468-2230.12344?casa_token=10lyMS_XPrGAAAAA:chd3qImWVtzl8BHjScBdooE64Gsop6fdAGm1J9ZixG9WoTnNwh-3Pv6ddRy3cQkoMk6vfrZzsTfIRkBa
  17. GONZALEZ-SALZBERG, Damian A. The Accepted Transsexual and the Absent Transgender: A Queer Reading of the Regulation of Sex/Gender by the European Court of Human Rights. In *American University International Law Review*. [online]. Volume 29, Issue 4, 2014, s. 797-829. [Cit.16.11.2023]. Dostupné na: <https://digitalcommons.wcl.american.edu/cgi/viewcontent.cgi?article=1823&context=auilr>
  18. GÖSSL, Susanne Lilian – VÖLZMANN, Berit. Legal Gender Beyond the Binary. In *International Journal Of Law, Policy and The Family*, 2019, roč. 33, č. 3, s. 403-429. [Cit.06.01.2024]. Dostupné na: <https://doi.org/10.1093/lawfam/ebz009>.
  19. GREGOR, Martin. Dilemy sudcovského rozhodovania: súdna zdržanlivosť a súdny aktivizmus v judikatúre Európskeho súdu pre ľudské práva na príklade náboženskej slobody. In GÁBRIŠ, Tomáš (zost.). *Sudcovské rozhodovanie: Záruky a prekážky spravodlivého procesu*. Bratislava : Wolters Kluwer, 2018, s. 144-168. ISBN 978-80-8168-917-8. [Cit.26.11.2023]. Dostupné na: https://www.flaw.uniba.sk/fileadmin/praf/Pracoviska/Katedry/KTPSV/obrazky/Zbornik_prispevkov_Sudcovske_rozhodovanie.pdf.
  20. HIRSCHFELD, Magnus. *The Transvestites: The Erotic Drive to Cross Dress*. (Part One of Three Parts). 1910, 944 s. Preložené Lombardi-Nash, Michael. 1991, 2020. Urania Manuscripts. [Cit.16.11.2023]. Dostupné na: https://transreads.org/wp-content/uploads/2022/08/2022-08-12_62f6791d32d2c_TheTransvestites.pdf.
  21. HOLZER, Lena. Legal gender recognition in times of change at the European Court of Human Rights. In *ERA Forum*, Vol. 23, May 2022, s. 165 – 182. [Cit.10.11.2023]. Dostupné na: <https://link.springer.com/article/10.1007/s12027-022-00710-z#citeas>.
  22. HORVAT, Matej. Zmena mena, priezviska a pohlavia. Analýza judikatúry ESĽP a slovenskej právnej úpravy. In *COMENIUS Časopis*, 2/2021, s. 120-136. [cit.1.11.2023]. Dostupné na: <https://comeniuscasopis.flaw.uniba.sk/2022/01/10/comenius-casopis-2-2021/>.
  23. KÖHLER, R. Self-determination models in Europe. Practical Experiences. In *Transgender Europe*, november 2022, 37 s. [Cit.25.11.2023]. Dostupné na: <https://tgeu.org/wp-content/uploads/2022/11/tgeu-self-determination-models-in-europe-2022-en.pdf>.
  24. KÖHLER, Richard - EHRT, Julia. Legal Gender Recognition in Europe. Toolkit. In *Transgender Europe*, November 2016, 110 s. [Cit.16.11.2023]. Dostupné na: <https://tgeu.org/wp-content/uploads/2017/02/Toolkit16LR.pdf>.
  25. METENKANYČ, Olexij Mychajlovyč. Nútená kastrácia ako povinná podmienka pri prepise rodu v podmienkach Slovenskej republiky. In *COMENIUS Časopis*, 2/2021, s. 6-35.

- [cit.25.11.2023]. Dostupné na: <https://comeniuscasopis.flaw.uniba.sk/2022/01/10/comenius-casopis-2-2021/>.
26. METENKANYČ, Olexij Mychajlovyč. Princíp sebaurčenia ako model prístupu k trans ľuďom pri prepise rodu. In *Historia et theoria iuris*, 2022, roč. 14, č. 1, s. 92-126. [Cit.16.11.2023]. Dostupné na: https://www.flaw.uniba.sk/fileadmin/praf/HTI_2022-I.pdf.
27. MIHALKOVÁ, Henrieta. Rezort zdravotníctva zruší platnosť usmernenia k zmene pohlavia u transrodových ľudí. In *Pravda*, zverejnené 21.11.2023. [Cit.26.11.2023]. Dostupné na: <https://spravy.pravda.sk/domace/clanok/689188-rezort-zdravotnictva-zrusi-platnost-usmernenia-k-zmene-pohlavia-u-transrodovych-ludi/>.
28. PATARÁK, Michal. Nozologické transformácie transrodovej identity v najnovších psychiatrických klasifikáciách. In *PSYCHIATRIA-PSYCHOTERAPIA-PSYCHOSOMATIKA*, 25, 2018, č. 3, s. 32-37. [Cit. 25.11.2023]. Dostupné na internete: <http://www.psychiatria-casopis.sk/psychiatria/archiv-cisel/archiv/obsah-cisla-3-2018/psychiatricka-klasifikacia/nozologicke-transformacie-transrodovej-identity-najnovsich-psychiatrickych-klasifikaciach.html>.
29. PAVLÍČKOVÁ, Zuzana. (Pokusy o) obmedzovanie právneho uznania rodu na Slovensku. In BATKA, Ľ., RAKOVÁ, K., HORVAT, M., KIŠOŇOVÁ, R., ČIPKOVÁ, T. a kol., *Postavenie transrodových ľudí na Slovensku. Interdisciplinárne pohľady*, 1. vydanie. Bratislava: Univerzita Komenského v Bratislave, Právnická fakulta, 2022, s. 65-83. [Cit.05.11.2023]. Dostupné na: https://www.flaw.uniba.sk/uploads/media/Postavenie_transrodovych_ludi_na_Slovensku_Interdisciplinarne_pohlady.pdf.
30. RAKOVÁ, Karin: Tranzícia a jej vplyv na rodinnoprávne vzťahy transrodových osôb. In *Projustice*, zverejnené dňa 14.11.2022, s. 1-9. ISSN 1339-1038. [Cit.16.11.2023]. Dostupné na internete: <https://www.projustice.sk/obcianske-pravo/tranzicia-a-jej-vplyv-na-rodinnopravne-vztahy-transrodovych-osob>
31. SABJÁN, Nikolas. Nebinárne osoby a princíp rodového sebaurčenia: spoločenské a právne aspekty. In: KLUKNAVSKÁ, Andrea (ed.) *Sloboda. Sloboda prejavu a pluralita názorov. Zborník príspevkov*. Praha: Wolters Kluwer ČR, 2023, s.130-131. [Cit.06.01.2024]. Dostupné na: <https://www.prf.umb.sk/veda-a-vyskum/konferencne-on-line-vystupy/sloboda-sloboda-prejavu-a-pluralita-nazorov.html>.
32. Steering Committee on Anti-Discrimination, Diversity and Inclusion (CDADI). Thematic Report on Legal Gender Recognition in Europe. First Thematic Implementation Review Report on Recommendation CM/Rec(2010)5. In *Council of Europe*, June 2022, 42 s. [Cit.15.11.2023]. Dostupné na <https://rm.coe.int/thematic-report-on-legal-gender-recognition-in-europe-2022/1680a729b3>.
33. SZYDLOWSKI, Maciej. Gender recognition and the rights to health and health care: Applying the principle of self-determination to transgender people. In *International Journal of Transgenderism*, Vol. 17, Issue 3-4, 2016. s.199-211. [Cit.16.11.2023] Dostupné na: https://transreads.org/wp-content/uploads/2022/02/2022-02-06_61fff9987ffd7_genderrecognitionandtherightstohealthcareapplyingtheprincipleofselfdeterminationtotransgenderpeoplemaciejszydowski2016.pdf.
34. The Yogyakarta Principles plus 10. Additional principles and state obligations on the application of international human rights law in relation to sexual orientation, gender identity, gender expression and sex characteristics to complement the yogyakarta principles. Prijaté 10. novembra 2017. 27 s. [Cit. 15.11.2023]. Dostupné na: http://yogyakartaprinciples.org/wp-content/uploads/2017/11/A5_yogyakartaWEB-2.pdf.
35. Trans Rights Map. Europe & Central Asia 2023. Trans Rights Index Europe & Central Asia 2023. In *TGEU.org*. Dostupné na: <https://transrightsmap.tgeu.org/index>.

36. Transgender Europe. European Human Rights Court confirms forced divorce of trans people is legal. In TGEU.org. Zverejnené 16. júla 2014. [Cit. 9.11.2023]. Dostupné na: <https://tgeu.org/tgeu-pr-european-human-rights-court-confirms-forced-divorce-of-trans-people-is-legal/>.
37. VAN DEN BRINK, Marjolein – DUNNE, Peter. *Trans and intersex equality rights in Europe – a comparative analysis*. Luxembourg: Publications Office of the European Union, 2018, 113 s. ISBN 978-92-79-95764-2. [Cit.16.11.2023]. Dostupné na: <https://op.europa.eu/en/publication-detail/-/publication/f63460ca-ebac-11e8-b690-01aa75ed71a1/language-en>.

Rozhodnutia a iné právne pramene

1. Human Rights Council. (2021). Report of the Independent Expert on protection against violence and discrimination based on sexual orientation and gender identity: The law of inclusion, A/HRC/47/27.
2. Human Rights Council. Resolution: Protection against violence and discrimination based on sexual orientation and gender identity. Prijatá dňa 30. júna 2016 (A/HRC/RES/32/2). [Cit.15.11.2023]. Dostupné na: <https://documents-dds-ny.un.org/doc/UNDOC/GEN/G16/154/15/PDF/G1615415.pdf?OpenElement>.
3. Odlišné stanovisko sudcov Pejchal a Wojtyczek k rozhodnutiu ESLP vo veci X proti bývalej Juhoslovanskej republike Macedónsko zo 17. apríla 2019, č. sťažnosti 29683/16.
4. Odlišné stanovisko sudcov Sajó, Keller a Lemmens k rozhodnutiu ESLP vo veci Hämäläinen proti Fínsku z 16. júla 2014, č. sťažnosti 37359/09.
5. Parliamentary Assembly. Resolution 2048 (2015) Discrimination against transgender people in Europe. [Cit.15.11.2023]. Dostupné na: <http://assembly.coe.int/nw/xml/xref/xref-xml2html-en.asp?fileid=21736>.
6. Rozhodnutia ESLP vo veci Mamatkulov a Askarov proti Turecku zo 4. februára 2005, č. sťažností 46827/99 a 46951/99.
7. Rozhodnutie ESLP v spojených veciach A.P., Garçon a Nicot proti Francúzsku zo 6. apríla 2017, č. sťažností 79885/12, 52471/13 a 52596/13.
8. Rozhodnutie ESLP vo veci B proti Francúzsku z 25. marca 1992, č. sťažnosti 13343/87.
9. Rozhodnutie ESLP vo veci Cossey proti Spojenému kráľovstvu zo dňa 27. septembra 1990, č. sťažnosti 10843/84.
10. Rozhodnutie ESLP vo veci Hämäläinen proti Fínsku z 16. júla 2014, č. sťažnosti 37359/09.
11. Rozhodnutie ESLP vo veci Christine Goodwin proti Spojenému kráľovstvu z 11. februára 2002, č. sťažnosti 28957/95.
12. Rozhodnutie ESLP vo veci Rees proti Spojenému Kráľovstvu zo dňa 17. októbra 1986, č. sťažnosti 9532/81.
13. Rozhodnutie ESLP vo veci Tyrer proti Spojenému kráľovstvu z 25. apríla 1978, č. sťažnosti 5856/72.
14. Rozhodnutie ESLP vo veci Van Kück proti Nemecku z 12. marca 2003, č. sťažnosti 35968/97.
15. Rozhodnutie ESLP vo veci X a Y proti Rumunsku z 19. januára 2021, č. sťažnosti 2145/16 a 20607/16.
16. Rozhodnutie ESLP vo veci Y. Y. proti Turecku z 10. marca 2015, č. sťažnosti 14793/08.
17. Rozhodnutie rakúskeho Ústavného súdu z 8. júna 2006, spis. zn. V 4/06-7.
18. Rozhodnutie Spolkového ústavného súdu Nemecka zo dňa 27. mája 2008, spis. zn. 1 BvL 10/05.

19. Rozhodnutie Výboru OSN pre ľudské práva o individuálnej sťažnosti v prípade G. proti Austrálii zo dňa 28. marca 2017, č. sťažnosti 2216/2012.